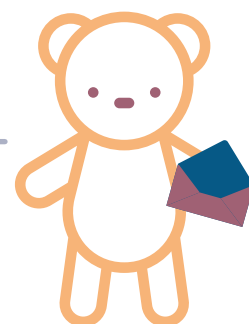
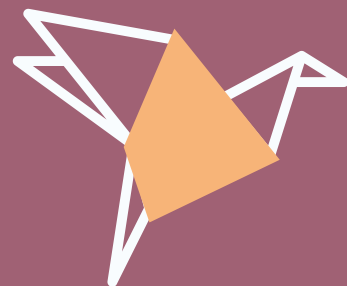
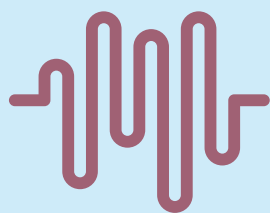

Vägivallatut lapsepõlve toetavate ühiskondade loomine

Teadlikkuse suurendamise kampaaniad kehalise
karistamise kasutamise lõpetamiseks

Kirjastaja	Council of the Baltic Sea States Secretariat / Läänemeremaade Nõukogu sekretariaat Slussplan 9, PO Box 2010, 103 11 Stockholm, Rootsi
Autor	Olivia Lind Haldorsson
Toimetajad	Turid Heiberg, Annabel Egan ja Maria Corbett
Programmi partnerid	Läänemeremaade Nõukogu; Eesti Sotsiaalministeerium; Soome Sotsiaal- ja tervishoiuministeerium; Läti Hoolekandeministeerium; Poola laste õiguste ombudsman; Rootsi Tervishoiu- ja sotsiaalministeerium; Igasuguse laste kehalise karistamise lõpetamise ülemaailmne algatus
Panustav ekspert	Daja Wenke
Panustajad	Eesti: Ann-Lind Liiberg, Tõnu Poopuu ja Ege Ülend. Igasuguse laste kehalise karistamise lõpetamise ülemaailmne algatus: Anna Henry. Iirimaa: Jillian van Turnhout. Läti: Evita Berke ja Kristina Freiberga. Leedu: Ieva Daniunaite ja Reda Jasinskienė. Poola: Ewa Jarosz, Marek Michalak, Aneta Mikołajczyk, Maria Keller-Hamela, Marta Skierkowska, Maciej Stadtmuller ja Beata Wojtkowska. Rootsi: Cristina Barbaglia, Henrik Holmquist ja Bodil Langberg. Ühendkuningriik: Chris Dodd. LMN sekretariaat: Marlene Riedel ja Shawna von Blixen
Kujundus	Myah Design www.myahdesigns.com
Loovmeeskond	Shawna von Blixen ja Marlene Riedel

ISBN: 978-91-984818-6-0

Selle töö on litsentsitud Läänemeremaade Nõukogu rahvusvahelise litsentsi „Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0 International License“ alusel. Litsentsi koopia vaatamiseks külastage aadressi <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0>

Kas soovite selle trükise tõlkida?

Palume ühendust võtta Läänemeremaade Nõukoguga, et saada lisateavet formaadi, akrediteerimise ja autoriõiguste kohta.

sisukord

programm „vägivallatu lapsepõlv“ 1

01

sissejuhatus ja peamised põhimõtted 4

02

teadlikkuse suurendamine muutavas maailmas... 6

03

vägivallatu lapsepõlve toetavate
ühiskondade loomine 10

- 3.1 seaduse osas teadlikkuse ja teadmiste suurendamine 10
- 3.2 käitumusliku muutuse ja ühiskondliku muutumise lähenemised 11
- 3.3 teadlikkuse suurendamise kampaaniate tunnusjooned 11

04

Tõhusa teadlikkuse suurendamise
ja teabeedastuse põhimõtted 14

- 4.1 lapsed kui õiguste omajad 14
- 4.2 laste aktiivne osalemine 15
- 4.3 kaasav teadlikkuse suurendamine ja kommunikatsioon 17
- 4.4 eetiline teadlikkuse suurendamine ja eetilised kampaaniad 18
- 4.5 koostöö 18

05

teadlikkuse suurendamine ning kampaaniakorraldus
käitumusliku ja ühiskondliku muutuse
saavutamiseks 24

- 5.1 konteksti mõistmine 24
- 5.2 sekkumise väljatöötamine 25
- 5.3 testimine, õppimine ja kohandamine 26

programm „vägivallatu lapsepõlv“

Maailma muutes: vägivallatust lapsepõlvest saab tegelikkus

Laste kehalise karistamise kõikjal, ka kodus, keelustava riikliku seaduse vastuvõtmine on märgilise tähendusega saavutus. Sellega öeldakse selgelt välja, et kehaline karistamine on lastevastase vägivalla vorm, mis ei ole enam ühiskondlikult vastuvõetav ega õiguslikult lubatav. Kui keeld on paigas, siis on ühiskonnad ja riigid kohustatud investeerima selle tõhusasse rakendamisse. Riigid üle maailma seisavad selle väljakutsega silmitsi ning laste kehalise karistamise keelustamise eesmärk on nüüdseks kindlalt sees nii riiklikes kui ka piirkondlikes tegevuskavades.

Läänemere piirkond on laste jaoks pea „kehaline karistaminevaba tsoon“, sest 10 11-st selle piirkonna riigist on keelustanud kehalise karistamise igasuguses olukorras. Rootsi oli esimene riik maailmas, mis kehtestas seadusliku keelu aastal 1979; järgnesid Soome (1983), Norra (1987), Taani (1997), Läti (1998), Saksamaa (2000), Island (2003), Poola (2010), Eesti (2015) ja Leedu (2017). Vene Föderatsioonis ei ole seaduslikku keeldu veel sisse viidud.

Läänemere piirkond on mitmekesine. Kui teatud riikidel selles piirkonnas on seadusliku keelu rakendamisel pea 40-aastane kogemus, siis teised on alles alustamas teekonda, tagamaks vägivallatu lapsepõlv. Programm „Vägivallatu lapsepõlv“ põhineb piirkonnas muutusi läbiviijate suurepärasel pühendumusel ja eestvedamisel. Need isikud on poliitikud, riigiteenistujad, teenuseosutajad, praktikud, teadlased, eestvedajad, meedia ja kodanikud, sealhulgas lapsed, noored ja lapsevanemad.

Läänemere piirkonna arengutest järeldub, et hoiakuid ja käitumisi on võimalik muuta ning et ühiskonnakorraldus saab kujundada positiivset ja vägivallatut lastekasvatamist soosivaks. Riiklike keeldude jõustudes on üha enam lapsevanemaid lakanud lastekasvatamises kasutamast kehalist karistamist. Vaatamata saavutatud edusammudele kogevad liigagi paljud lapsed jätkuvalt füüsilist ja vaimset vägivalda või alandavat ja sobimatut kohtlemist.

Programmi „Vägivallatu lapsepõlv“ eesmärk on edendada laste kehalise karistamise keelu täieulatuslikku rakendamist Läänemere piirkonnas läbi koostöölise, paljusid sidusrühmi hõlmava planeerimise ja tegevuse. Tööprogrammi juhib Läänemeremaade Nõukogu sekretariaat ning kaasrahastajaks on Euroopa Komisjon. Projekti toetavad viis riiklikku partnerit Läänemere piirkonna ministereid ja riiklikest institutsioonidest: Eesti Sotsiaalministeerium; Soome Sotsiaal- ja tervishoiuministeerium; Läti Hoolekandeministeerium; Poola laste õiguste ombudsman; Rootsi Tervishoiu- ja sotsiaalministeerium. The Global Initiative to End All Corporal Punishment of Children (Igasuguse laste kehalise karistamise lõpetamise ülemaailmne algatus) on programmi rahvusvaheline partner.

Programmi „Vägivallatu lapsepõlv“ raames on välja töötatud juhendaruannete komplekt ja lapsevanematele, lastele, praktikutele, eesseisjatele ja poliitikakujundajatele mõeldud kampaania. Igas aruandes keskendutakse konkreetsele teemale; on olemas sammsammulised juhised, koduses olukorras keelu rakendamise juhendõõrid, positiivset lastekasvatust puudutav ja teadlikkuse suurendamise kampaaniad, osutatakse teenuseid ja jälgitakse edusamme. Lisaks suurendatakse kampaaniaga teadlikkust kehalise karistamise kahjulikust mõjust ning sellest, kui oluline on laste jaoks, et on olemas usaldatavad täiskasvanud, kelle poole pöörduda. Aruannete ja kampaaniatega pakutakse inspiratsiooni ning antakse juhendstandardid ja praktilised vahendid, et ühiskondi muuta ja teha vägivallatust lapsepõlvest tegelikkus. Kuigi aruanded põhinevad Läänemere piirkonna kogemusel, antakse neis edasi peamised põhimõtted ja tuuakse esile parimad praktikad, mis on olulised mitte ainult piirkonna 11-s riigis, vaid kogu Euroopas ja kaugemalgi.

Lisateave aruannete ja kampaaniate kohta on saadaval aadressil www.childrenatrisk.eu/nonviolence

01

sissejuhatatus ja peamised põhimõtted

Teadlikkuse suurendamine ja teabeedastus on peamised meetmed, mida kasutatakse laste kehalist karistamist keelustavate riiklike seaduste vastuvõtmise ja rakendamise toetamiseks. Selliste kampaaniatega soovitakse üldjuhul suurendada teadlikkust vastavast seaduskeelust ja koguda sellele toetust ning edendada üleminekut kehaliselt karistamiselt positiivsetele ja vägivallatutele vanemluspraktikatele. Sellised meetmed võivad kaasata ministeeriumeid ja asutusi riiklikul, piirkondlikul ja kohalikul tasandil; teenuseosutajaid tervishoiu- ja haridussüsteemis; ning valitsusväliseid organisatsioone, kogukonna- ja usurühmitusi riigi rakenduspartneritena või sõltumatute algatajatena.

Teabeedastusele ja teadlikkuse suurendamisele on palju erinevaid lähenemisi. Need võivad olla universaalsed, mõeldud kogu rahvastikule või spetsiifilisele ühiskonnagrupile, kus eriti järjekindlalt usutakse kehalisse karistamisse ja kasutatakse seda. Neisse võidakse aktiivselt kaasata erinevaid professionaale, usurühmitusi ja lapsi või noori. Ka käsitletavat teemat ja tulipunktid võivad kampaaniat olla erinevad, hõlmates näiteks seadust puudutavat teavet, vägivalda mõju lastele ja alternatiivseid vanemlusstrateegiaid.

Kampaaniad on edukamad, kui need on osaks laiemast riiklikust strateegiast, näiteks rahvatervise lähenemine, mis hõlmab ulatuslikke tegevusi, mis on mõeldud suurele osale rahvastikust pikema aja jooksul. Sageli on just mitmete algatuste kombinatsioon kõige tõhusam viis, loomaks käitumismuutust ning muutmaks hoiakuid ja norme. Siia võib kuuluda näiteks universaalsete kampaaniate ja kaasavate lähenemiste kombinatsioon, mis hõlmavad dialoogi kogukonna ja usujuhtidega, samuti teabeandmine teenuseosutajate poolt ning vanemate koolitus vägivallatute vanemlusstrateegiate osas.

Selles juhendaruandes käsitletakse erinevaid kampaaniate ja tegevuste tüüpe, mida saab kasutada, loomaks teadlikumaid ja toetavamaid ühiskondi, kutsudes nii lõpuks esile nihke kehalise karistamise juurest vägivallatu vanemluse juurde. Alguspunktiks on lühiülevaade teadlikkuse suurendamisest ja kampaaniakorraldusest muutuv

maailmas ning seejärel vaadeldakse lähemalt ühiskondlike muudatuste ja üksikisiku käitumiste muutuste esilekutsumise põhjaluseid. Tutvustatakse teadlikkuse suurendamise ja vägivallatu lapsepõlve kampaaniate peamisi põhimõtteid. Juhendaruanne lõpeb ülevaatega soovitud, mis antakse neile, kes soovivad teadlikkust suurendada ja teha kampaaniad kehalise karistamise küsimustes, et muuta suhtumisi ja praktikaid vägivallatu lapsepõlve toetavaks.

PEAMISED PÕHIMÕTTED

Selles juhendaruandes on toodud järgmised peamised põhimõtted:

- Laste kehalise karistamise lõpetamisele on järjest kasvav õiguslik, ühiskondlik ja teaduslik alus.
- Kehalise karistamise seadusega keelustamine annab edasi sõnaselge sõnumi, et lastevastane vägivald on vastuvõetamatu.
- Seaduskeelu rakendamise toetamiseks on hädavajalik teadlikkuse suurendamine seadusemuudatustest ja nende tagajärgedest.
- Seaduskeeldu toetav teabeedastus on samuti vajalik, et rajada alus uueks ühiskondlikuks üksmeeleks, et lapse vastu suunatud vägivald, ükskõik kui kerge see ka ei oleks, ei ole vastuvõetav.
- Tõhus teadlikkuse suurendamine ja kampaaniakorraldus peab toetama laste õigusi, olema kaasav ja eetiline.
- Käitumuslik muutus ja ühiskondlik muutumine on keeruline ja pikaajaline protsess, kus on vaja erinevaid sekkumisi, milles arvestatakse riikliku konteksti, sihtrühma ning võimalike partnerite ja vahenditega.
- Selliste lihtsate, atraktiivsete, õigeaegsete ja sotsiaalsete sekkumiste loomine, mis kaasavad lapsi väljatöötamise, rakendamisse ja hindamisse, võib maksimeerida tulemusi ja tagada kulutõhususe.
- Jälgimisest ja hindamisest õppimine on ülitähtis, määramaks kindlaks, kuidas edasised strateegiad, tegevused, partnerid ja kanalid peaksid maksimaalse mõju saavutamiseks olema kujundatud ja rakendatud.

02

teadlikkuse suurendamine muutuvas maailmas

Laste kehalise karistamise lõpetamisele on tänapäeval järjest kasvav õiguslik, ühiskondlik ja teaduslik alus. Paljude maailma riikide kogemus on näidanud, et on võimalik ühiskondi ümber kujundada ja üksikisikute käitumist muuta. Iganenud suhtumiste ja tõekspidamiste kõrvaleheitmiseks ning uute ideede ja praktikate juurutamiseks on tarvis tugevaid argumente ja kooskõlastatud tegevust.

Vaatamata ülemaailmsetele edusammudele kehalise karistamise kasutamise lõpetamisel kasutavad paljud vanemad jätkuvalt kehalist karistamist oma laste „harimiseks“. Mõnedes ühiskondades lihtsalt peetakse vägivalda normaalseks laste koolitamise ja kontrollimise viisiks. Selle tulemusel usuvad mõned vanemad, et kehaline karistamine on sobiv viis laste harimiseks ning et löömisel tekitatav valu aitab lapsel õppida. Vahel ei pruugi vanemad olla teadlikud kehalise karistamise negatiivsest mõjust lapse tervisele ja arengule. Teistel juhtudel kasutavad lapsevanemad kehalist karistust stressist, pingetest või vihast tulenevalt sageli seetõttu, et neil puuduvad vägivaldatud strateegiad ja lähenemised keeruliste olukordade lahendamiseks.

Kehalise karistamise jätkuv kasutamine viitab selgelt asjaolule, et vaja on konstruktiivseid algatusi ajalooliste ja kultuuriliste mustrite lõhkumiseks ning lapsevanemate toetamiseks alternatiivsete strateegiatega leidmisel lastekasvatamise keerukusega toimetulemiseks. Laste kehalise karistamise lõpetamisele on täna järjest kasvav õiguslik, ühiskondlik ja teaduslik alus, mis näitab selgelt, et kõik lastevastase vägivalda vormid on vastuvõetamatud.

Uued teaduslikud tõendid on suurendanud meie teadmisi lapse arengust ning kehalise karistamise negatiivsest mõjust lapse tervisele ja arengule. Järjest suurem on ka teadlikkus kehalise karistamise negatiivsest mõjust lapsevanematele ja ühiskondadele ning seda teadmist tunnustatakse üha enam.

Ühiskondlikud edusammud, sealhulgas sünituseelne ja -järgne hool, laste regulaarsed tervisekontrollid ja tugiteenused peredele on tekitanud uusi võimalusi teadlikkuse suurendamiseks, lapsevanemate harimiseks ja vägivalda avastamiseks varajases staadiumis.

Rahvusvaheline õigus ütleb selgelt, et kõik riigid peavad kaitsma lapsi kehalise karistamise eest, keelates ja kõrvaldades sellise karistamise kasutamise. ÜRO lapse õiguste konventsiooni (UN Convention on the Rights of the Child – UNCRC) pea ülemaailmne vastuvõtmine on aidanud kaasa järjest tugevamale arusaamale, et lapsi tuleb kohelda täieõiguslike inimestena, kellel on õigus väärkusele, osalemisele ja kaitsesele kõigi vägivaldavormide vastu. Ka järjest enam piirkondlikke meetmeid ja algatusi on suunatud kehalise karistamise lõpetamisele. Paljud riigid on võtnud vastu laste kehalise karistamise seaduskeelu. Sellele järgnenud kampaaniad, meediakajastus ja pakutav tugi lapsevanematele, mida tugeldavad poliitikute ning kogukonna- ja usujuhtide positiivsed signaalid, on pannud aluse teadlikemale ja toetavamatele ühiskondadele.

Argument, et kehaline karistamine on paljude kultuuride ja ühiskondade lahutamatu osa, ei ole enam nii mitmeski maailma osas vastuvõetav. Kõik peaksid saama teada kehalise karistamise negatiivsetest tagajärgedest lastele, vanematele ja ühiskondadele. Kehalise karistamise ühiskondlik aktsepteerimine peab lõppema ja saab lõppeda.

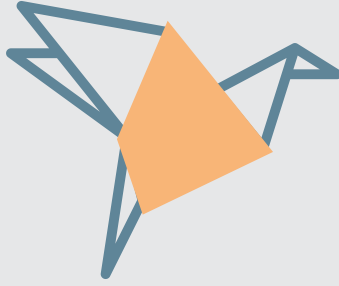
Mitme maailma riigi näitel on kindel, et ühiskondi ja üksikisiku käitumisi muuta on võimalik, kui esitatakse tugevaid argumente ja tehakse kooskõlastatud jõupingutusi, et murda iganenud hoiakud ja tõekspidamised ning juurutada uued ideed ja praktikad. Näiteks on poliitiliste liidrite ja kodanike kindlameelsuse tulemusena paljudes riikides välja töötatud õiguslik raamistik, kaitsmaks kodanike õigusi ning tagamaks võrdõiguslikkust ja sotsiaalsüsteeme, sealhulgas universaalne ligipääs haridusele ja riiklikele tervishoiuteenustele. Selliste positiivsete muutuste toimumises on järk-järgult muutunud ka hoiakud, traditsioonid ja kultuurid ning seejärel ka praktikad.

Lastele seadusega võrdse kaitse tagamine vägivalla vastu on võimas samm jätkuva ühiskondliku, majandusliku ja inimliku arengu suunas. See aitab kaasa selliste ühiskondade saavutamisele, kus austatakse ja täidetakse võrdsetel tingimustel nii täiskasvanute kui ka laste inimõigusi.

NÄIDE

Rootsi on rabav näide muutusest, mis on võimalik, kui kehalise karistamise seaduskeeluga seoses saavutatakse teadlikkuse kõrge tase ja ühiskondlik toetus. Pärast Rootsis kehalise karistamise seaduskeelu sätestamist neli aastakümnet tagasi on toimunud märkimisväärne muutus selles, kuidas lastesse suhtutakse ja millisel viisil tuleks lapsi Rootsi ühiskonna arvates kohelda. Täna peetakse lapsi Rootsi ühiskonnas õiguste omajateks ja ühiskonnaliikmeteks, kellel on absoluutne õigus vabadusele kõikidest vägivallavormidest, sealhulgas kehaline karistamine.

03

vägivallatut lapsepõlve toetavate ühiskondade loomine

Kehalise karistamise seadusega keelustamine annab edasi sõnaselge sõnumi, et lastevastane vägivald on vastuvõetamatu. Teadlikkuse suurendamine muutustest on hädavajalik, et toetada seaduskeelu rakendamist. Siiski ei taga vaid suurem teadlikkus seadusest tõenäoliselt tugevat ühiskondlikku toetust ja üksikisikute panust. Selliste muutuste toetamiseks on vaja teabedastust, mis rajaks aluse uuele ühiskondlikule üksmeelele, mille kohaselt ükski lapse vastu suunatud vägivallategu, olgu see kui tahes kerge, ei ole vastuvõetav.

3.1 SEADUSE OSAS TEADLIKKUSE JA TEADMISTE SUURENDAMINE

LAIALDANE LEVITAMINE JA SELGITAMINE

Laste kehalise karistamise seaduskeeld saadab selge sõnumi, et lastevastane vägivald on vastuvõetamatu ja ei jää tähelepanuta. Olulisim osa igasuguses teavituskampanias, millega soovitakse koguda toetust sellisele keelule, on uue seaduseelnõu ja selle kõikidele isikutele kohalduvate tagajärgede laialdase levitamise ja selgitamise tagamine. Mõned riigid, kus on laste kehalist karistamist keelustavad seadused vastu võetud, on rakendanud laiahaardelisi, universaalseid teadlikkuse suurendamise kampaaniaid, et teavitada avalikkust seaduse sisust ja eesmärgist

NÄITED

Rootsis lasti pärast seaduse vastuvõtmist 1979. aastal käiku laiahaardeline valitsuse rahastatud teavitus- ja teabekampania.¹ Kampania raames

viidi igasse kodumajapidamisse kas rootsi- või ingliskeelne brošüür. Lisaks avaldati asjaomast teavet ka piimapakkidel, tagamaks, et teadlikkuse suurendamisega jõutakse nii laste kui ka täiskasvanuteni ning et see julgustaks arutelu perekonnaringis. Soomes on seadust perioodiliste kampaaniatega toetatud arvates selle rakendamist 1983. aastal² ning Eestis teeb Sotsiaalministeerium koostööd sidusrühmadega, et levitada seaduse kohta teavet läbi kampaaniate ja avaliku arutelu.³

SIHITATUD TEAVE PROFESSIONAALIDELE

Tagamaks, et professionaalide tegevus toetab seaduse rakendamist, on ülitähtis suunata neile professionaalidele sihitatud teavet seaduse sisust ning tagajärgedest nende rollile ja kohustustele. See võib hõlmata näiteks teavet selle kohta, kuidas vägivallakahtlusest teatada. Teadlikkuse suurendamise tegevuste alla võivad kuuluda teabepäevad professionaalidele, sealhulgas sotsiaal- ja

1 Non-violent childhoods: Moving on from corporal punishment in the Baltic Sea Region, National Consultation Report Sweden (Vägivallatu lapsepõlv: liikudes kehalise karistamise juurest edasi Läänemere piirkonnas, Rootsi riikliku konsultatsiooni aruanne) (2017)

2 Non-violent childhoods: Moving on from corporal punishment in the Baltic Sea Region, National Consultation Report Finland (Vägivallatu lapsepõlv: liikudes kehalise karistamise juurest edasi Läänemere piirkonnas, Soome riikliku konsultatsiooni aruanne) (2017)

3 Non-violent childhoods: Moving on from corporal punishment in the Baltic Sea Region, National Consultation Report Estonia (Vägivallatu lapsepõlv: liikudes kehalise karistamise juurest edasi Läänemere piirkonnas, Eesti riikliku konsultatsiooni aruanne) (2017)

lastekaitsetöötajatele, õpetajatele, meditsiinitöötajatele ja politseinikele.⁴

LAPSE PARIMATE HUVIDE AUSTAMINE

Teabeedastuses ja teadlikkuse suurendamise kampaaniates tuleb tagada, et kõik asjaosalised teaksid, et seaduskeeldu tuleb rakendada lapse parimate huvidega kooskõlas oleval viisil. Lapse parimaid huve ei saa kasutada kehalise karistamise õigustamiseks, sest sellega rikutakse lapse õigust inimväärikusele ja füüsilisele puutumatusse.

3.2 KÄITUMUSLIKU MUUTUSE JA ÜHISKONDLIKU MUUTUMISE LÄHENEMISED

Kehalise karistamise seaduskeelu vastuvõtmise järgselt keskendutakse teavitustegevustes tavapäraselt uue seadusega seotud teabele. Siiski ei taga vaid teadlikkuse suurendamine seadusest automaatselt tugevat ühiskondlikku toetust ja üksikisiku tuge muutusele. Teabeedastuses tuleks seega hõlmata enam kui vaid keeldu puudutavat teavet ning seada eesmärgiks luua alus uue ühiskondliku üksmeele loomisele, mille kohaselt ei ole vastuvõetav mitte ükski laste vastu suunatud vägivaldtegevus, olgu see kui kerge tahes. Käitumuslikku muutust ja ühiskondlikku muutumist toetav teabeedastus kujutavad endast kaht üksteist täiendavat kampaanialähenemist, mis on suunatud üksikisiku praktikatele ning ühiskondlikele mõjutustele, mis takistavad riiklike seaduste rakendamist.

KÄITUMUSLIK MUUTUS

Esimene on käitumusliku muutuse lähenemine. Selle põhiohk on suunatud üksikisiku teadmistele, hoiakutele ja praktikatele. Eesmärgiks on vanemate võimestamine, et murda pikaajased muustrid ja võimaldada neil kasutusele võtta ja püsivalt kasutada vägivaldset vanemlusstrateegiaid. Üksikisiku käitumine ei leia aset vaakumis. Seda mõjutavad sageli ühiskonnakorrad ja -praktikad. Olenevalt kehalise karistamise kasutamist mittetoetavate või kaitsvate gruppide positsioonist ja mõjuvõimust võib ka poliitika muutumist toetada või takistada. Näiteks mõjutasid ühiskondlikku muutumist ja praktikaid Rootsisis tugevalt mitmed professionaalide rühmad ja isikud nagu näiteks hästi tuntud sotsiaaltöötajad, arstid ja poliitikud, kes toetasid keeldu jõuliselt ning näitasid oma toetust ka avalikult välja.⁵

ÜHISKONDLIK MUUTUMINE

Teine lähenemine on ühiskondlik muutumine, milles keskendutakse kogukondadele ja ühiskonnale laiemalt, eesmärgiga muuta üksikisiku käitumist mõjutavaid

kahjulikke kultuuripraktikaid, ühiskonnakorrad ja religioosseid tõekspidamisi. See lähenemine võib sisaldada kogu kogukonda hõlmavat arutelu laste, hooldajate, õpetajate, religioossete juhtide ja teiste kogukonnaliikmetega kahjuliku käitumise mõju teemal ja sellest, kuidas lahendada häbimärgistamise ja tabuga seotud probleeme.⁶

3.3 TEADLIKKUSE SUURENDAMISE KAMPAANIATE TUNNUSJOONED

Teadlikkuse suurendamine on oluline aspekt nii käitumusliku muutuse kui ka ühiskondliku muutumisega seotud teabeedastuses. See võib hõlmata üksikisikute ja kogukondade teavitamist asjakohastest õiguslikest raamistikest, kehalise karistamise mõjust ja ohust ning vanematele ja lastele olemasolevatest tugiteenustest. Seaduskeelu vastu võtnud riikide kogemused näitavad, et on mitmed keskse tähtsusega teemavaldkonnad, mis on eriti kasulikud seaduse ja käitumusliku muutuse toetuseks teadlikkuse suurendamisel ja ühiskondliku üksmeele loomisel. Selliste oluliste meetmete hulgas on kampaaniad, mis on järkjärgulised, pikaajased ja laia sihtrühmaga; selgitavad kehalise karistamise negatiivset mõju; toovad esile positiivse vanemluse eelised; lükkavad ümber õigustused; ja kohustavad tegutsema.

KOHALDADA TULEB JÄRKJÄRGULIST JA PIKAAEGSET, LAIA SIHTRÜHMAGA LÄHENEMIST

Käitumuslik muutus ja ühiskondlik muutumine hõlmavad sageli järkjärgulisi ja pikaajaseid protsesse. Pikka aega kehtinud hoiakute ja praktikate muutmiseks võib olla vaja järjepidevaid jõupingutusi. Järkjärgulise protsessi toetamiseks ja mõju alahoidmiseks on oluline, et kavandamise ja rahastamisega võimaldatakse pikaajaseid ja korduvaid tegevusi, mis põhinevad ja rajanevad eelnevates kampaaniates ja algatustes saadud õppetundidel.⁷ Tõenäoliselt on riiklikul vägivaldal ennetaval ja seda käsitleval, laia sihtrühmaga, pikaajasel strateegial suurem mõju kui ühekordsetel isoleeritud kampaanial. Käitumise ja ühiskondade muutmine eeldab, et kõik ühiskonnaliikmed näevad ja tunnistavad lastevastast vägivaldal ning asuvad tegudele.

NÄIDE

Rootsis võimaldab rahvatervise lähenemine kehalise karistamise vastu võitlemisele pikaajaseid, laia sihtrühmaga tegevusi kombineerituna teiste tegevustega nagu abiliinid ning avalik teave kinodes, ajalehtedes, televisioonis ja raadios.⁸

KESKENDUMINE NEGATIIVSELE MÕJULE JA POSITIIVSELE VANEMLUSELE

4 Non-violent childhoods: Moving on from corporal punishment in the Baltic Sea Region, National Consultation Report Latvia (Vägivaldlaste lapsepõlv: liikudes kehalise karistamise juurest edasi Läänemere piirkonnas, Läti riikliku konsultatsiooni aruanne) (2017)

5 Staffan Janson, Karlstadi ja Uppsala ülikoolid, Rootsi. Ettekanne "Vägivaldlaste lapsepõlv" avakoosolekul, Stockholm, 07.02.2017

6 https://www.unicef.org/cbsc/index_42352.html

7 Corporal punishment in the Baltic Sea Region, National Consultation Report Estonia (Kehaline karistamine Läänemere piirkonnas, Eesti riikliku konsultatsiooni aruanne) (2017)

8 Non-violent childhoods: Consultation with stakeholders in Expert Meeting (Vägivaldlaste lapsepõlv: sidusrühmadega konsulteerimine ekspertkohtumisel), Varssavi, 13–14.03.2018: Bodil Långberg'i "The Swedish Journey" (Rootsis teekond) on saadaval aadressil <http://www.childrenatrisk.eu/nonviolence/2018/03/14/expert-meeting-communication-and-campaigns-related-to-the-legal-prohibition-of-corporal-punishment/>

Kogemused näitavad, et võimas viis õhutada muutusi hoiakutes kehalisse karistamisse, on teadlikkuse suurendamine sellise karistamise negatiivsest mõjust laste tervisele ja arengule. Üksikisikute käitumise muutmisel on keskse tähtsusega ka teabe levitamine positiivse vanemluse kohta ning vägivaltatute vanemlusstrateegiatega mõju kohta lapse tervisele, arengule ja vanema-lapse suhetele.

Lapsevanemate tugiprogrammid, ennetavad tervishoiuteenused ja positiivse vanemluse programmid on kasulikud lisad universaalsetele kampaaniatele ning moodustavad sageli osa meetmetest, millega soovitakse suurendada teadlikkust ja innustada käitumismuutust lapsevanemate hulgas. Näiteks kombineeritakse Euroopa Nõukogu kampaanias „Raise Your Hand Against Smacking“ (Tõsta käsi laksuandmise vastu) teadlikkuse suurendamine lapsevanemaid positiivse vanemluse osas harivate materjalidega.⁹

ÕIGUSTUSTE ÜMBERLÜKKAMINE

Eesti kogemused näitavad, et teadlikkuse suurendamine seaduskeelust ja positiivsest vanemlusest on kõige tõhusam, kui see on asetatud sihtrühma kultuuri, ühiskondlike traditsioonide ja ühiskonnannormide konteksti. Uuritakse, kuidas kehaline karistamine on ajaloos arenenud ning kuidas sellele tänapäeval vaadatakse.¹⁰ Kultuuril ja religioonil põhinevaid õigustusi kehalisele karistamisele tuleb eraldi käsitleda, kasutades sealhulgas vaeleusaamade, hoiakute ja tõekspidamiste käsitlemisel tõendeid ja teadusuuringuid ning kultuurilisi ja teoloogilisi argumente.

NÄITED

Euroopa Nõukogu kampaanias „Raise Your Hand Against Smacking“ (Tõsta käsi laksuandmise vastu) on välja töötatud materjalid, millega lükatakse ümber kehalise karistamise kasutamist ja „asjakohasust“ alalhoidvad müüdid. Ka lapse õiguste rahvusvaheline võrgustik Child Rights International Network (CRIN) on avaldanud vastuargumendid sellistele laste õppimisprotsessis kehalise karistamise kasutamise õigustustele, mis põhinevad vanemate õigustel, kultuuril ja religioonil.¹¹

KOHUSTA TEGUTSEMA

Poola laste õiguste ombudsman on rakendanud üleriigilised kampaaniad nimetusega „Reageeri. Sul on selleks õigus“ (React. You've got the right) ja „Ära peksta mind – armasta mind“ (Don't beat me – love me), et teadvustada ühiskonnale kogukondades toimuvat lastevastast vägivalda ning panna inimesed mõistma,

et tegutsemine võib päästa lapse elu.¹² Samamoodi julgustab ja võimestab viies Euroopa riigis läbiviidav kampaania „Näe seda, kuule seda, räägi seda“ (See it, hear it, tell it) inimesi vägivallamärke märkama ning tegutsema. Rootsis töötati valitsuse rahastamisel välja kampaaniamaterjal „Julge näha, julge reageerida“ (Dare to see, Dare to react), millega soodustatakse nii füüsilise kui ka psühholoogilise kuritarvitamise varajast avastamist ja selle vastu tegutsemist.¹³

Lätis järgnes kampaaniale „Näe seda, kuule seda, räägi seda“ (See it, hear it, tell it) uus kampaania, mille sõnum oli, et kehalise karistamise kasutamine on ikkagi jäänud perekeskonda peidetud probleemiks ning et selline karistamine lõhub vanema-lapse suhteid. Kampaania viidi läbi, kasutades plakateid, raadiot, televisiooni ja avalikke sündmusi ning tuntud isikuid kutsuti üles varna rিপতুতা রিহ্ম, mis tähistas nende toetust laste kehalise karistamise lõpetamisele. Mitmes Euroopa riigis viidi läbi kampaania, lõpetamaks kehalise karistamise kasutamise tava põlvkonniti edasiandmine. Kampaanias kasutati pilti sugupuust, mis oli rihmadest köidetud – nii visualiseeriti jõuline sõnum, et kehalist karistamist antakse edasi põlvkonnalt põlvkonnale.¹⁴

⁹ <https://www.coe.int/en/web/children/corporal-punishment>

¹⁰ Non-violent childhoods: Moving on from corporal punishment in the Baltic Sea Region, National Consultation Report Estonia (Vägivallatu lapsepõlv: liikudes kehalise karistamise juurest edasi Läänemere piirkonnas, Eesti riikliku konsultatsiooni aruanne) (2017)

¹¹ <https://www.crin.org/en/library/publications/corporal-punishment-arguments>

¹² Non-violent childhoods: Moving on from corporal punishment in the Baltic Sea Region, Mapping Report for the Baltic Sea Region (Vägivallatu lapsepõlv: liikudes kehalise karistamise juurest edasi Läänemere piirkonnas, Läänemere piirkonna kaardistamisaruanne), Stockholm (2017)

¹³ Ibid.

¹⁴ Non-violent childhoods: Moving on from corporal punishment in the Baltic Sea Region, National Consultation Report Latvia (Vägivallatu lapsepõlv: liikudes kehalise karistamise juurest edasi Läänemere piirkonnas, Läti riikliku konsultatsiooni aruanne) (2017)

04

tõhusa teadlikkuse suurendamise ja teabeedastuse põhimõtted

Tõhusa teadlikkuse suurendamise ja teabeedastusega tuleb edendada laste õigusi ning tagada võimalused lastele ja teistele sidusrühmadele panustada teabeedastustegevuste väljatöötamisse, rakendamisse ja hindamisse. Sellised meetmed peavad olema kaasavad, eetilised ning hõlmama eriilmeliste tegevuste rakendamisse laia osalejate ringi.

4.1 LAPSED KUI ÕIGUSTE OMAJAD

Laste kohtlemine on tihedalt seotud neisse suhtumisega. Ühiskondliku muutumise ja käitumusliku muutuse möödapääsmatuks alustalaks selles vallas on kinnitus, et lapsed nagu täiskasvanudki on täieõiguslikud isikud, kellel on oma õigused füüsilisele puutumatusetele, inimvääriskusele ja osalemisele. Riikides, kus ühiskondlik ja üksikisikute toetus laste kehalise karistamise seaduskeelule on suur, on sageli aja jooksul toimunud märkimisväärne muutus selles, kuidas lastesse suhtutakse. Kui ühiskondades heidetakse kõrvale suhtumine, mille kohaselt lapsed on täiskasvanute omand, keda võib tagajärgi kartmata karistada, ning hakatakse nägema lapsi õiguste omajatena ja ühiskonna võrdõiguslike liikmetena, siis jääb vähem võimalusi lastevastase vägivalda aktsepteerimiseks. Laste tunnustamine õiguste omajatena tähendab muuhulgas seda, et lapsed peaksid täiskasvanutega ühtmoodi olema seadusega kaitstud vägivalda eest, sealhulgas kehalise karistamise eest.

LASTE ÕIGUSTE ALANE KOOLITUS

Saavutamaks sellist tunnustamist, tuleb ÜRO lapse õiguste konventsiooni osalisriikidel tagada laiaulatuslik teadlikkus konventsiooni põhimõtetest ja sätetest nii täiskasvanute kui ka laste hulgas. See tuleks kasuks

edasimineku kehalise karistamise seaduskeelu rakendamise osas, aidates kaasa laste suuremale nähtavusele ning suurendades lugupidamist laste ja nende õiguste vastu, muutes negatiivseid suhtumisi lastesse ja nende ühiskondlikku positsiooni.

NÄITED

Rootsis on laste ombudsman andnud valitsuse nimel välja laste õigusi käsitleva materjali vanematele ja tulevastele vanematele. Materjalis antakse vanematele teada, kuidas vältida käitumist, – sealhulgas kehaline karistamine –, mis on vastuolus laste õigustega ning rikub laste puutumatus. Materjalis käsitletakse ka seda, kuidas vanemad saavad lastega luua vastastikusel lugupidamisel põhinevad positiivsed suhted. Materjal koosneb kolmest vanemlusgruppidele mõeldud lühifilmist, juhustest grupijuhtidele ja brošüürist lapsevanematele ja tulevastele lapsevanematele. Lisaks on Euroopa Nõukogu välja töötanud kampaania, mille raames lastele tutvustatakse laste õigusi arusaadaval ja nauditaval viisil. Materjal on kasutatav teadlikkuse suurendamise tegevustes koolides ja muudes paikades, mida lapsed külastavad, näiteks tervisekeskused, sotsiaaltalitus, spordi- ja kultuurikeskused.¹⁵ Siiski on teabeedastustegevuste raames laste õiguste edendamiseks tarvis enam, kui vaid laste õigustega seotud teabe levitamine.

¹⁵ <https://www.coe.int/en/web/children/i-have-rights-you-have-rights-he/she-has-rights-...>

Siin peavad teabeedastustegevused põhinema ka laste õigustega seotud põhimõtetel.¹⁶ Kampaaniate kavandamisel, rakendamisel ja hindamisel ning vägivaldalu lapsepõlve eest seismisel peavad esmatähtsad olema lapse parimad huvid.

NÄIDE

„Teabevahetus arengu heaks“ (Communication for Development – C4D) protsess on näide sellest, kuidas hõlmata laste õigustega seotud lähenemine ühiskondlikku muutumisse ja käitumuslikku muutusesse. C4D on süstemaatiline, kavandatud ja tõenduspõhine strateegiline protsess positiivse ja mõõdetava isikliku käitumise ning ühiskondliku muutuse edendamiseks kohaliku konteksti mõistmise alusel. C4D strateegiad ja lähenemised on abiks kogukonnaliikmete oskuste ja enesekindluse põhistamisel ja edasiarendamisel, võimaldamaks teadlike otsuste langetamist laste heaolu mõjutavates küsimustes. Julgustatakse kuulamist, dialoogi, arutelu ja konsulteerimist, sealhulgas laste ja noorte aktiivne ja tähenduslik osalemine. Prioriteediks seatakse tõrjutud grupid, kes muudetakse nähtavaks ja kuuldavaks. Tegevustesse hõlmatakse laps kui tervik, puudutades lapse arengu füüsilisi, kognitiivseid, emotsionaalseid, sotsiaalseid ja hingelisi aspekte. Samuti tagatakse asjaomaste tegevustega, et lapsi nähakse muutuste kandjana ning toetatakse hooldajate ja laste eneseväärikust ja enesekindlust.¹⁷

4.2 LASTE AKTIIVNE OSALEMINE

Teabeedastus ja teadlikkuse suurendamine võivad mängida olulist rolli laste osalemisõiguse rakendamisel, teavitades lapsi nende õigusest olla vabad vägivaldast ning võimestades lapsi, täitmaks aktiivset osa nii laste kui ka täiskasvanute hulgas käitumismuutuse ja ühiskondliku muutuse saavutamisel.¹⁸ Juba on olemas suur hulk otseselt lastele suunatud kehalist karistamist käsitlevaid teadlikkuse suurendamise algatusi. Siiski näitavad kogemused ja teadusuuringud mitmes riigis, et lapsed ei tunne sageli oma õigusi ning ei tea, kust nende õiguste rikkumisel abi ja toetust otsida. Lapsed soovivad juurdepääsu kvaliteetsele teabele seoses vägivaldaga, sellega, kuidas vägivalda ennetada ning sellega, kuhu pöörduda, kui vägivaldaga kokku puututakse. Universaalsed kampaaniad võivad täita olulist rolli, kuid samuti on tähtis tagada, et lastel on juurdepääs konfidentsiaalsetele nõuannetele ja nõustamisele.

4.2.1 TÄHENDUSLIK JA TÕHUS OSALEMINE

Mitteformaalsete konsultatsioonide raames Poolas ja Eestis koguti programmiga „Vägivaldalu lapsepõlv“ seoses laste arvamusi selle kohta, kuidas maksimeerida kehalise karistamise lõpetamise

kampaaniate mõju. Konsulteeritavad noored väljendasid arvamust, et kuigi noored võivad olla olulised muutuste läbiviijad, ei ole paljudel lastel ja noortel võimalusi oma vaateid avalikustada ja end poliitiliselt esindatuna tunda.¹⁹

Laste tähenduslikul ja tõhusal kaasamisel teabeedastus- ja teadlikkusega seotud tegevuste väljatöötamisse, rakendamisse ja hindamisse on mitmeid eeliseid. Kogemused kogu maailmast näitavad, et lapsed võivad olla olulised teadlikkuse suurendamisel ja teabeedastuses, kui nad saavad sobivat teavet ja tuge ning neile tagatakse aktiivset osalemist võimaldav turvaline keskkond. Laste osalemine võib olla ka oluline seoses sellega, et lapsi nähakse täiskasvanute poolsete sekkumiste kasusaajate asemel muutuste elluviimisel aktiivselt osalevate õiguste omajatena.

Laste osalemine teadlikkuse suurendamisel ja teabeedastuses peaks looma tõsiseltvõetavaid võimalusi mõjutada asjaomast sisu, formaati ja teabeedastusmeetodeid. Tähenduslikuks osalemiseks on tarvis hoolikat kavandamist ja mitmesuguste laste osalemise põhimõtete ja alusprintsipiipidega arvestamist. ÜRO lapse õiguste komitee on välja töötanud laste tähendusliku, eetilise, tõhusa ja turvalise osalemise peamiste tingimuste loetelu.²⁰

Osalemine peab olema läbipaistev ja informatiivne, mis tähendab, et lastele tuleb anda asjakohast, mitmekesisusest lähtuvat ja eakohast teavet nende osalemise kohta, sealhulgas teave selle kohta, kus osalemine toimub, milline on selle ulatus, eesmärk ja võimalik mõju. Lapsi tuleks teavitada nende õigusest vabalt oma vaateid väljendada ning olla koheldud lugupidavalt. Osalemine ei ole kohustus, vaid õigus ning peab seetõttu olema vabatahtlik. Lapsi ei tohi kunagi sundida vaateid väljendama ning neid tuleb teavitada, et nad võivad igal ajal teadusuuringutes ja konsultatsioonides osalemise lõpetada.

Tähenduslik laste osalemine võimestab lapsi, loob eneseväärikust ja enesekindlust nii, et lapsed tunnevad end vaba ja panustamisvõimelisena. Osalemine peab olema lugupidav nii, et lastel on vabadus ideid ja tegevusi algatada ning oma osalemise suhtes läbi rääkida nii, et see kohandatakse kaasatud lapse eelistatud tööviisidega. Laste vaateid tuleks käsitleda lugupidavalt ning meeles tuleb pidada asjakohast sotsiaal-kultuurilist konteksti ja kultuurikonteksti. Laste osalemine peaks laste elu tõesti oluliselt mõjutama ning võimaldama lastel oma teadmisi, oskusi ja võimeid täiel määral rakendada. Lastel tuleb võimaldada esile tõsta ja käsitleda küsimusi, milliseid nad ise asjakohaseks ja oluliseks peavad. Tagamaks, et osalemisega kaasneb vastutus, tuleb lastele

¹⁶ ÜRO lapse õiguste konventsioon, artikkel 3 ja lapse õiguste komitee, üldmärkus nr. 14 (2013) seoses lapse õigusega, et tema parimad huvid seatakse esikohale

¹⁷ <https://www.unicef.org/cbsc/>

¹⁸ ÜRO lapse õiguste konventsioon, artikkel 12 ja lapse õiguste komitee, üldmärkus nr. 12 (2009) seoses lapse õigusega avaldada oma vaateid

¹⁹ Turid Heiberg, 'Non-violent childhoods – lessons learnt' (Vägivaldalu lapsepõlv – saadud õppetunnid), Presentation at the Non-Violent Childhoods Kick-off Meeting (Ettekanne programmi "Vägivaldalu lapsepõlv" sissejuhataval koosolekul), Stockholm, november 2017

²⁰ Lapse õiguste komitee, üldmärkus nr. 12 (2009) seoses lapse õigusega avaldada oma vaateid, lk. 26

osalemisele järgnevalt teatada, kuidas nende vaateid on tõlgendatud ja kasutatud. Lastele tuleb anda selget tagasisidet selle kohta, kuidas nende osalemine on tulemusi mõjutanud ning neil peab olema võimalus osaleda järelprotsessides või -tegevustes, kui see on asjakohane.

Et osalemine oleks lapsesõbralik, tuleb see kohandada laste võimete ja vajadustega. Kus asjakohane, seal tuleb anda aega, ruumi ja vahendeid laste ettevalmistamiseks, et lapsed muutuksid enesekindlamaks ja arendaksid edasi võimet oma vaateid väljendada. Samuti on oluline mõista, et lapsed võivad vanusest ja arenevatest võimetest tulenevalt vajada erinevat tüüpi ettevalmistust ja tuge. Kogemused näitavad, et laste osalemise võimaldamiseks vajavad ka täiskasvanud ettevalmistust, oskusi ja tuge. Eeltoodu võib hõlmata koolitust, kus käsitletakse laste kuulamist ja nendega suhtlemist, koostööd lastega ja laste tõhusat kaasamist.

Laste arvamustele ja kogemustele tuleb anda võrdväärne kaal. Osalemine peab olema kaasav ja vältima olemasolevaid diskrimineerimise mustreid ning kõikidel lastel peab olema võimalus osaleda. Teatud olukordades võib vaadete väljendamisega olla seotud risk. Kõikide lapsosalejate jaoks peab seetõttu olema tagatud turvalisus ja nad peavad olema riskist teadlikud. Sellega seoses võib olla vajalik välja töötada laste kaitsestrateegia, milles käsitletakse konkreetseid riske, millega puutuvad kokku teatud lastegrupid ning lisatakestusi, millega lastel tuleb rinda pista abi ja toe saamisel. Alati tuleb tagada konfidentsiaalsus, privaatsus ja laste andmete kaitse. Lapsed peavad olema teadlikud oma õigusest olla kahju eest kaitstud ning sellest, kuhu abi saamiseks pöörduda. Siinkohal tuleb ehk suhelda pere- ja kogukondadega, et selgitada laste osalemise väärtust ja mõju ning tuvastada võimalikud riskid.

NÄIDE

Meetodiga „Noored kõnelejad“ (Young speakers) – mis põhineb veendumusel, et lapsed on oma elu eksperdid – kaasatakse lapsed konsultatsioonidesse tähenduslikul ja turvalisel viisil. Rootsis on meetodit kasutatud, konsulteerimaks lastega mitmetel erinevatel teemadel, sealhulgas vägivald. Konsultatsioonidel on lastelt kogutud olulisi sõnumeid seoses kehalise karistamise seaduskeelu rakendamisega, sealhulgas mis puudutab sotsiaaltalituse rolli.²¹

4.2.2 LAPSESÕBRALIK MATERJAL

Paljudes riikides on välja töötatud lapsesõbralik materjal, toetamaks igas vanuses lapsi, kes otsivad

teavet kehalise karistamise kohta ja selle kohta, kuhu küsimuste ja muredega pöörduda. Lapsesõbralik materjal võib olla väga erineva kuju ja vormiga. Laste kaasamine teabe- ja teadlikkuse tõstmise tegevuste väljatöötamisse aitab tagada, et asjakohane teave ja teabeedastusvahendid on huvitavad, asjakohased ja lastele sobivad.

NÄITED

Euroopa Nõukogu pakub lastele kohandatud kehalise karistamise alast materjali, sealhulgas asjakohane brošüür ja televisioonimaterjal.²² Rootsis on laste ombudsman välja töötanud lastele mõeldud materjali, mis koosneb erinevas vanuses lastele koostatud kaustadest ning juhustest õpetajatele, kes soovivad materjali kasutada õppetöös.²³

JUTUVESTMISE KAUDU LÄHENEMINE

Teadusuuringud on näidanud, et peamised sõnumid antakse edasi tõhusamalt jutuvestmise kaudu kui lihtsalt teavet edastades. Jutuvestmisega antakse teavet edasi lihtsal ja lastele atraktiivsel viisil. Oluline on, et sageli käivitatakse nii tunded, millega lastel on kerge seostuda.²⁴

NÄITED

Eesti kogemused on näidanud, et kehalise karistamisega seotud jutuvestmine filmides või kirjandusteostes on tõhus vahend arutelu ja dialoogi tekitamiseks. Ühes projektis kasutati lapsesõbralikku juttu kehalisest karistamisest 20. sajandi esimeses pooles kehalise karistamise seaduskeeldu puudutava arutelu käivitamiseks väikelastega. Lapsed said võimaluse mõelda kehalise karistamise üle kohtumistel ja teatrietenduste raames ning võtta endaga õppetunnid, mida omakorda teistele edasi anda.²⁵ Lasteraamatute väljatöötamine nooremale lugejaskonnale Eestis ja Rootsis on positiivselt vastu võetud. Raamatud on kirjutatud lihtsas, kuid kaasahaaravas keeles, tagamaks, et neis sisalduvad sõnumid on mõistetavad ja kergesti loetavad. Rootsi raamat „Liten“ (Tilluke) jutustab lapsest, kes kogeb kodus konflikti, ja strateegiatest, mida ta rasketes olukordades kasutab.²⁶

Jutuvestmine võib olla ka võimas vahend teismelistega kontakti saavutamisel; sellise jutuvestmise teostuseks võib olla nii kirjalik materjal kui ka film, mida levitada koolides, televisioonis ja raadios, sotsiaalmeedias nagu YouTube ja Instagram ning laste ja noorte filmifestivalidel. Vanematele lastele mõeldud lood võivad olla ka sõnaselgemad ning neis võidakse käsitleda raskeid teemasid, kui vaid lugu jutustatakse

21 Non-violent childhoods: Moving on from corporal punishment in the Baltic Sea Region, National Consultation Report Sweden (Vägivallatu lapsepölv: liikudes kehalise karistamise juurest edasi Läänemere piirkonnas, Rootsi riikliku konsultatsiooni aruanne) (2017)

22 <https://www.coe.int/en/web/children/child-friendly-materials>

23 <http://www.barnombudsmannen.se/barnombudsmannen/publikationer/utbildning-och-informering/jag-vill-saja-nagot-handledning-2009/>

24 Non-violent childhoods: Moving on from corporal punishment in the Baltic Sea Region, National Consultation Report Sweden (Vägivallatu lapsepölv: liikudes kehalise karistamise juurest edasi Läänemere piirkonnas, Rootsi riikliku konsultatsiooni aruanne) (2017)

25 Non-violent childhoods: Moving on from corporal punishment in the Baltic Sea Region, National Consultation Report Estonia (Vägivallatu lapsepölv: liikudes kehalise karistamise juurest edasi Läänemere piirkonnas, Eesti riikliku konsultatsiooni aruanne) (2017)

26 Non-violent childhoods: Moving on from corporal punishment in the Baltic Sea Region, National Consultation Report Sweden (Vägivallatu lapsepölv: liikudes kehalise karistamise juurest edasi Läänemere piirkonnas, Rootsi riikliku konsultatsiooni aruanne) (2017)

lapse vaatenurgast ja lapse väärakusest lugu pidades.²⁷ Jutuveestmist on edukalt kasutatud ka täiskasvanute puhul, näiteks kogudes laste poolt abiliinidele jutustatud lood kokku apteekides, rongijaamades ja polikliinikutes levitatavatesse teabematerjalidesse.²⁸

NÄIDE

Džimba turvalisusprogramm (Džimba Safety Programme) Lätis on tõestatud tõhus, tutvustades lastele riske ja õpetades kaitsestrateegiaid mängulisel ja interaktiivsel viisil. Neid materjale kasutades asuvad lapsed kujuteldavale rännakule koos Džimba nimelise kangelasega ning saavad teada füüsilise turvalisuse kohta, turvalisuse kohta suhetes, oma õiguse kohta kasvada kehalise karistamise ja muude vägivaldavormideta ning selle kohta, kuhu pöörduda abi saamiseks. Programmiga toetatakse lapsi, hooldajaid ja õpetajaid vägivalda ja turvalisuse saavutamise teemalistes aruteludes lastega. Programmi hindamine on näidanud, et sel on olnud positiivne pikaajaline mõju teadlikkusele.²⁹

4.3 KAASAV TEADLIKKUSE SUURENDAMINE JA KOMMUNIKATSIOON

Kehalise karistamise seaduskeelu rakendamise toetamiseks on oluline, et teabeedastustegevuste sihtrühmaks on lai elanikkond. Populatsioonid on harva homogeensed. Erinevad grupid võivad suhestuda erinevat tüüpi tegevuste ja teabega. Erimeetmed tuleb võtta, jõudmaks tõrjutud gruppideni ja isikuteni, kelle puhul esineb kõrgendatud vägivalda kasutamise risk, ning kaasamiseks neid. Võib olla keeruline ülesanne tuvastada tõhusad vahendid, mis tagavad, et teabeedastustegevustega jõutakse kõikide rahvastikusegmentide ja -gruppideni ning et nimetatud tegevused on vastavalt kohandatud selliselt, et sihtmärgiks on spetsiifilised vajadused, hoiakud ja praktikad. Näiteks ei pruugi universaalsete lähenemiste ja kampaaniatega veenda kogukondi ja grupe, kes kiidavad kehalise karistamise heaks kui tõhusa laste harimise ja kontrollimise vahendi. Kogemused näitavad, et kaasavad lähenemised, mis hõlmavad kogukonna- või usujuhte, pedagooge, vanemaid ja lapsi, võivad endast kujutada tõhusat edasiliikumisviisi muutmaks lastevastast vägivalda heakskiitvaid püsivaid hoiakuid ja norme.

4.3.1 KÕRGENDATUD RISK

Raskesti juurdepääsetavate kogukondade mittekaasamine teabeedastuse ja teadlikkuse suurendamise väljatöötamisse, rakendamisse ja hindamisse võib õhnestada selliste tegevuste tõsiseltvõetavust ja tõhusust. Sageli on vaja

erimeetmeid, et jõuda perekondadeni, kus lastele loetakse kohalduvat vägivalda kõrgendatud risk. Vanemlus- ja tugiprogrammid, mille eesmärk on teha koostööd vanematega, et muuta nende arvamust lastest ja nende käitumist, võivad olla tõhusad hoiakute muutmisel ja kehalise karistamise kasutamise vähendamisel.

NÄIDE

Eestis avastati tugiprogrammides osalevaid lapsevanemaid hõlmavates teadusuuringutes, et kogukonnapõhise programmiga oli parendatud vanemlus- ja suhtlusoskusi ning võimaldatud osalejatel välja töötada probleemilahendus- ja konfliktihaldusstrateegiaid. Eriti olid programmis osalevad lapsevanemad rahul sellega, et oli olemas keegi, kelle poole pöörduda õiguslike küsimuste, vanemluse ja lastekaitse kohta teabe saamiseks.³⁰

ISAD

Paljudes riikides on olnud eriti keeruline jõuda isadeni ja neid sellistesse programmidesse kaasata. See on problemaatiline olukord, kuna isegi kui ema on informeeritud ning muudab oma hoiakuid ja käitumist, siis isa ei pruugi seda teha ja vägivald perekonnas jätkub. Seetõttu võib olla vajalik võtta isad otseseks sihtgrupiks, muuhulgas kohandades sõnumeid, lähenemisi ja strateegiaid, et motiveerida isasid osalema ja potentsiaalselt ka muutuma.

NÄITED

Lätis edendati spetsiaalselt isadele mõeldud kampaania raames sõnumit, et kui nii isa kui ka ema mõlemad on aktiivsed vanemad ning jagavad vastutust perekonnas, siis saab stressitaset vähendada ning vägivald ja agressioon on ärahoitavad. Kampaanias pakuti grupiprogramme, muuhulgas ka koostöös kirikute ja usupõhiste organisatsioonidega.³¹ Veel üks näide on ülemaailmne isade kaasamise kampaania nimetusega „Mehed hoolivad kampaania“ (Men Care Campaign). Kampaania raames kasutatakse otseselt isasid kõnetavaid kuvandeid ja positiivseid sõnumeid, julgustades isasid nägema isadusega kaasnevat potentsiaali, tähtsust ja kohustusi.³²

EMAD

Kogemused näitavad, et kehalist karistamist ja teisi lastevastaseid vägivaldavorme kasutavad olulisel määral naised. Nii on vaja ka eritählepanu, et jõuda emadeni, kes kasutavad kehalist karistamist või on oht, et nad võivad seda teha. Soomes väidavad abi otsida üritanud naised, et neid ei kuulatud või ei rakendatud sobivaid järelemeetmeid. Oluline õppetund on, et naistele peab teabe ja nõustamise kättesaamisel

27 Non-violent childhoods: Moving on from corporal punishment in the Baltic Sea Region, National Consultation Estonia (Vägivaldalu lapsepõlv: liikudes kehalise karistamise juurest edasi Läänemere piirkonnas, Eesti riikliku konsultatsiooni) (2017)

28 Non-violent childhoods: Consultation with stakeholders in Expert Meeting (Vägivaldalu lapsepõlv: sidusrühmadega konsulteerimine ekspertkohtumisel), Varssavi, 13-14.03.2018
29 <http://www.dzimba.lv/lv/>; <http://www.centrsdardedze.lv/en/services/children/programm-for-children>.

30 Non-violent childhoods: Moving on from corporal punishment in the Baltic Sea Region, National Consultation Report Estonia (Vägivaldalu lapsepõlv: liikudes kehalise karistamise juurest edasi Läänemere piirkonnas, Eesti riikliku konsultatsiooni aruanne)(2017) lk. 27

31 Non-violent childhoods: Moving on from corporal punishment in the Baltic Sea Region, National Consultation Report Latvia (Vägivaldalu lapsepõlv: liikudes kehalise karistamise juurest edasi Läänemere piirkonnas, Läti riikliku konsultatsiooni aruanne) (2017) lk.29

32 <https://men-care.org>

rakenduma madal lävi. Sarnases olukorras olevate inimeste gruppidel ja rühmanõustamisel võib olla tugev ennetav mõju ning need võivad olla abiks kehalise karistamise põlvkonniti edasiandmise lõpetamisel.³³

4.3.2 VASTSAABUNUD LAPSED JA VANEMAD

Riikides, kus on saavutatud tugev ühiskondlik üksmeel ja toetus kehalise karistamise seaduskeelu osas võib olla vajalik ümber mõelda strateegiad ja võtta kasutusele uued viisid, kuidas jõuda vastsaabunud laste ja vanemateni. Selleks peavad õppima ja kohanema nii uued ja vanad kodanikud kui laste ja nende peredega töötavad professionaalid. Antav teave peab vastama sisserännanute ja varjupaiga taotlejate vajadustele nii, et neile on kättesaadav sama tüüpi ja sama kvaliteediga teave kui pikaajastele kodanikele. Vaja on erimeetmeid, tagamaks, et antud teabes arvestatakse kultuuriliste erinevustega ja erinevustega laste ja vägivalda mõistmisel selliselt, et teabega ei panustata mitte ainult seadusest teadlik olemisse vaid ka järkjärgulisse hoiakute ja käitumiste muutumisse. Sisserännanute ja varjupaiga taotlejatest võivad saada muutuvate hoiakute ja käitumiste eestseisjad sarnase tausta ja kultuuriga inimeste hulgas. Kui mobiliseeritakse sisserännanute kogukonna liikmed, siis võivad neist saada olulised propageerijad, kes võivad edukalt kaasata teisi aruteludesse ja oma kogukondi tundlikuks muuta.

NÄITED

Soome kogemustes on leitud, et teabe andmine võib olla oluline, kui see on kombineeritud nõustamise ja nõuannetega, kuidas sellist teavet igapäevases pereelus kasutada.³⁴ Rootsis annab veebipõhine, Stockholmi maavolikogu juhitud noortekliinik internetipõhise teavet viies sisserännanute ja varjupaiga taotlejate hulgas kõige levinumas keeles. Koostöös Rootsi noorte- ja kodanikuühiskonnatalitusega (Swedish Agency for Youth and Civil Society) töötatakse välja nimetatud veebisaidiga seostatud koolituskursusi.³⁵

4.3.3 PUUDEGA LAPSED

Kaasavad kogukonnad ja teadlikkuse suurendamine tähendab ka seda, et teabe- ja tugimaterjalidega hõlmatakse kõiki lapsi. Puudega lapsed kuuluvad eriti haavatavasse rühma, mis vajab eritählepanu. Näiteks näitavad Soome kogemused, et professionaalidel on vaja teavet ja juhiseid, kuidas avastada ja tuvastada puudega laste vastast vägivalda.³⁶ Rootsis on teadusuuringud näidanud, et just puudega lastele on vaja rohkem teavet ja koolitust seoses vägivalda ennetamisega, laste õigusega kasvada vägivallavabalt ning inimestevaheliste suhete ja seksuaal- ja

reproduktiivtervisega. Sellist koolitust peaks andma puuetega lastega töötavatele professionaalidele nii nende baashariduses kui ka täiendõppe kaudu. Leiud näitavad ka, et tuleb pakkuda vanemlust toetavaid programme spetsiaalselt puudega laste vanematele.³⁷

4.4 EETILINE TEADLIKKUSE SUURENDAMINE JA EETILISED KAMPAANIAD

Eetika on eriti oluline lastevastase vägivaldaga seotud kampaaniate ja avaliku arutelu kontekstis. Tugev eetiline alus tuleb kasuks kampaania tõsiseltvõetavusele ja tõhususele ning kaitseb lapsi ja täiskasvanuid potentsiaalse emotsionaalse kahju ja turvalisusohutude eest, mis tõstatuvad tulenevalt nende kampaaniates osalemisest või nähtavusest.

Peamised põhimõtted hõlmavad lugupidavat suhtumist üksikisikutesse, sealhulgas teadliku nõusoleku, privaatsuse, andmekaitse ja osalejate kahju eest kaitsmise tagamine; samuti tuleb tagada austus laiemal kogukonnal ja sihtrühmade suhtes nii, et riskid ei kaalu üles kampaania hüvesid.

Veel üks ülitähtis eetikaga seotud aspekt on see, et ei tohi anda lubadusi või julgustada tegevusi, mis on antud kontekstis ebareaalsed. Kontekstianalüüs on hädavajalik, tagamaks, et kampaaniatega ei tooda kahju, et lapsi ei asetata ohtu või ei aidata kaasa usaldamatuse tekkele laste ja täiskasvanute vahel. Näiteks riikides, kus teadusuuringud näitavad, et õpetajad suures enamuses toetavad kehalist karistamist, ei pruugi olla arukas julgustada lapsi õpetajatega rääkima oma vägivald kogemustest.

4.5 KOOSTÖÖ

Tugevad ja laiaulatuslikud partnerlused on hädavajalikud, et saavutada tõhusat käitumuslikku muutust ja ühiskondlikku muutumist. Koostöö võib aidata tagada kaasava teadlikkuse suurendamise ja teha kampaaniaid, millega jõutakse kõikide oluliste sihtrühmadeni ja kaasatakse sellised rühmad tõhusate ja nende vajadustele vastavate tegevuste ja sõnumitega. Selliste partnerlustega saavutatakse ka vajalik hulk toetajaid ning näidatakse, et erinevate gruppide ja ametite esindajad nagu arstid, poliitikud, usupõhised rühmitused, õpetajad, politseinikud ja kodanikuühiskonna esindajad toetavad kindlalt laste kehalise karistamise seaduskeeldu.

Riikidel on peamine roll seaduskeelu rakendamise meetmete tagamisel näiteks rahvatervise ja haridusalaste riiklike strateegiate kaudu. Peale selle on lisaks ministeeriumitele ja kohalikele omavalitsustele olemas mitmed sidusrühmad, kes saavad võtta tõhusaid meetmeid, rõhutades erinevaid aspekte nagu

33 Non-violent childhoods: Moving on from corporal punishment in the Baltic Sea Region, National Consultation Report Finland (Vägivallatu lapsepõlv: liikudes kehalise karistamise juurest edasi Läänemere piirkonnas, Soome riikliku konsultatsiooni aruanne) (2017)

34 Non-violent childhoods: Moving on from corporal punishment in the Baltic Sea Region, National Consultation Report Finland (Vägivallatu lapsepõlv: liikudes kehalise karistamise juurest edasi Läänemere piirkonnas, Soome riikliku konsultatsiooni aruanne) (2017)

35 Ola Florin, Preventing Men's Violence Against Women and the Child Rights Implications (Meeste naistevastase vägivalda ennetamine ja sellel tähendus seoses laste õigustega), Tervishoiu- ja sotsiaalministeerium, Ettekanne, Stockholm, 10.05.2017

36 Non-violent childhoods: Moving on from corporal punishment in the Baltic Sea Region, National Consultation Report Finland (Vägivallatu lapsepõlv: liikudes kehalise karistamise juurest edasi Läänemere piirkonnas, Soome riikliku konsultatsiooni aruanne) (2017) lk.29

37 Non-violent childhoods: Moving on from corporal punishment in the Baltic Sea Region, National Consultation Report Sweden (Vägivallatu lapsepõlv: liikudes kehalise karistamise juurest edasi Läänemere piirkonnas, Rootsi riikliku konsultatsiooni aruanne) (2017)

tervis, positiivne vanemlus, vägivalla mõju, kahjulikud traditsioonid ja praktikad ning korrakaitse roll. Selliste meetmetega jõutakse erinevate sihtrühmadeni – sealhulgas näiteks lapsevanemad, pedagoogid, tervishoiuprofessionaalid, kogukonna- ja usujuhid, lapsed ja noored – ning mõjutatakse neid. Pakutakse erinevat tüüpi tegevusi, muuhulgas eestseismine, teenuste osutamine, koolitamine ja kogukonnapõhised tegevused, millega luuakse võimalused teadlikkust suurendada ja panustada hoiakute ja praktikate muutusesse. Selline fookuse, haardeulatuse, mõjujõu ja tegevuste kombinatsioon on oluliseks vahendiks eduka käitumusliku muutuse ja ühiskondliku muutumise saavutamisel.

Allpool käsitletakse üksikasjalikumalt mõnesid selle valdkonna peamisi muutustele kaasaaitavaid tegureid. Siiski ei ole tegu kõikehõlmava loeteluga; vaja on põhjalikku analüüsi, selgitamaks välja, millised tegurid võivad olla ja on kõige mõjusamad ühiskondliku muutuse tagamisel. Tugevad partnerlussuhted ei tohiks rajaneda üksnes oletustel, milline võiks olla kasulik partner indiviidide ja kogukondade poole pöördumisel.

4.5.1 VALITSUSVÄLISED ORGANISATSIOONID

Valitsusvälised organisatsioonid mängivad olulist rolli nii käitumise muutuste kui ka ühiskondliku muutumise edendamisel tulenevalt oma rollist muutuste eest seismisel, teadlikkuse suurendamisel, koolituste ja teenuste pakkumisel ning positiivse vanemlusega seotud programmide läbiviimisel. Noortevaldkonna valitsusvälised organisatsioonid ja rühmitused võivad mängida eriti olulist rolli, kõnetades lapsi ja toetades eakaaslastelt õppimist, mis on kohandatud laste huvidega ning toimub nende eelistatud suhtluskanalites. Olemas on suur hulk valitsusväliste organisatsioonide poolt loodud teadlikkuse suurendamise ja kampaaniaalgatusi seoses õigusega vägivaldatusetele, sh. õigus olla vaba kehalisest karistamisest.

NÄITED

Igasuguse laste kehalise karistamise lõpetamise ülemaailmses algatuses (Global Initiative to End All Corporal Punishment of Children) on aktiivselt toetatud ülemaailmseid, piirkondlikke ja riiklikke kampaaniaid asjakohase teabe ja abiga aastast 2001, tuginedes laiahaardelisele partnerlusele ja ulatuslikele teadusuuringutele.³⁸ „Päästke lapsed“ (Save the Children) on toetanud ja rakendanud mitmeid teadlikkuse suurendamise algatusi ja kehalise karistamise lõpetamise kampaaniaid, sealhulgas Rumeenias läbi viidud kampaania, mille töötasid välja ja rakendasid lapsed. Igasuguse laste kehalise karistamise lõpetamise ülemaailmne algatus ja „Päästke lapsed“ on koostöös ka välja töötanud

kampaaniajuhise, mille eesmärgiks on lõpetada kehalise karistamise kasutamine laste suhtes.³⁹ On ka mitmeid riiklike kampaaniate näiteid. Poolas on Laste võimestamise sihtasutus (Empowering Children Foundation) välja töötanud ja rakendanud palju kampaaniaid, mida on jagatud mitmete teiste sama piirkonna riikidega, et vahendeid kokku hoida ja edukatest kontseptsioonidest kasu saada. Lätis on Centre Dardedze juba üle ühe aastakümne seisnud vägivaldalu lapsepõlve ja positiivse vanemluse eest. Nende tegevuste hulka on kuulunud teadlikkuse suurendamist hõlmav mitmesuunaline lähenemine, teabeedastamine, eestseisimine, tegevused lastega ning positiivse vanemluse programmide rakendamine. Soomes pakub Ema ja lapse kodude ja varjupaikade liit (Federation of Mother and Child Homes and Shelters), mis juhib koduvägivalla täiskasvanutest ja lastest ohvritele mõeldud varjupaiku ja avatud hoolduskeskust, programmi nimetusega „Julgusta mind ja ma kasvan tugevaks“ (Encourage me and I'll grow strong), milles keskendutakse vanemate ja lapse suhetele. Programmi raames on välja antud voldik, milles juhendatakse vanemaid seoses nende käitumisega oma lapse suhtes, kuidas lapsega rääkida ja läbi rääkida, kuidas kontrollida iseenda ja lapse emotsionaalset seisundit ning kuidas seada lapse elus selliseid piire, mis on positiivsed ja loovad turvalisust. Voldikus antakse vanematele teada, et mõned vanemlusmeetodid võivad olla kahjulikud ning selgitatakse laste väärkohtlemise erinevaid vorme ning selle koheseid ja pikemaajaseid tagajärgi lapsele ja vanema-lapse suhetele. Raskusi kogedes julgustatakse vanemaid abi otsima varakult.⁴⁰

4.5.2 TEENUSEOSUTAJAD

Valitsusvälised organisatsioonid tegutsevad tihti teenuseosutajatena või koostöös kohalike teenuseosutajatega nagu näiteks tervishoiuteenused, lastekaitseteenused ja koolid. Teenuseosutajad võivad mängida olulist rolli, tõstes täiskasvanute, laste ja professionaalide teadlikkust nende töö kontekstis, kuid ka seoses teadlikkuse suurendamise sihtkampaaniate ja tugiprogrammide väljatöötamisega.

NÄIDE

Eestis täidavad kodanikuühiskond, kogukonnapõhised organisatsioonid ja kohalikud lastekaitseosakonnad olulist osa kodanike tundlikkuse tõstmisel seoses lastekaitse, lapse õiguste ja positiivse vanemlusega. Tugev rõhk kohalikel teenustel ning teenuste kohandamine kogukonna kontekstile ja vajadustele on olnud abiks eriti kontakti saamisel peredega, kes on tõrjutud või pärinevad vähemusgruppidest. Piirkondades, kus elanikkond on enamuses venekeelne, on kohalikud ühendused olnud edukad positiivse muutuse loomisel vanema-lapse suhetes

38 <http://www.endcorporalpunishment.org/>

39 <https://resourcecentre.savethechildren.net/sites/default/files/documents/3320.pdf>

40 Non-violent childhoods: Moving on from corporal punishment in the Baltic Sea Region, National Consultation Report Finland (Vägivaldalu lapsepõlv: liikudes kehalise karistamise juurest edasi Läänemere piirkonnas, Soome riikliku konsultatsiooni aruanne) (2017). Kampaaniateave on saadaval aadressil http://www.ejulkaisu.fi/ensi_ja_turvakotien_liitto/towards_a_safe_childhood/#pid=1

ja kogukonnaelus, tõlkides erinevad teabematerjalid vene keelde, võttes sihtrühmaks lasteaiad, koolid ja noorteklubid ning julgustades meedia aktiivset osalemist läbi lastekaitse ja vanemluse positiivse ja eetilise kajastamise.⁴¹

4.5.3 KOOLID

Koolidel on keskne roll laste teadlikkuse suurendamisel ja laste kaasamisel interaktiivsetesse õppimisvõimalustesse. Koolid on ka platvormiks, kust võtta ühendust lapsevanemate ja professionaalidega.

NÄITED

Eestis teevad koolides teadlikkuse suurendamise ja tundlikkuse tõstmise alal koostööd Õiguskantsleri Kantsleeri ja Koolipsühholoogide Liit. Lapsevanemad ja õpetajad kutsutakse üritusele, kus koos vaadatakse filmi ja arutletakse asjakohase teema üle; üritust juhib koolipsühholoog. Selle algatuse tulemused on olnud väga positiivsed, kuna see aitab inimestel kehalise karistamise osas oma arvamust avaldada, keskendudes filmis nähtud sündmustele, mitte olles sunnitud jagama isiklike kogemusi.⁴² Soomes on olemas koolides töötavatele professionaalidele mõeldud haridusprogramm, mida rahastab Riiklik Haridusamet. Programmi raames teavitatakse professionaale lugudest, arvamustest ja muredest, mida lapsed on avaldanud abiliiniga ühendust võttes. Programmi viiakse läbi kolmes linnas ning haridusprofessionaalid on selle hästi vastu võtnud.⁴³

4.5.4 POLITSEI

Politsei saab oluliselt panustada teadlikkuse suurendamisse, kogukonnapõhistesse tegevustesse ja koolitusse. Eesti kogemused näitavad, et usalduslike suhete ja avatud suhtluskanalite sisseviimine politsei, kodanike ja professionaalide vahel julgustab lapsi ja täiskasvanuid võtma ühendust politseiga, et küsida teavet ja abi seoses lastevastase vägivallega. Eestis saab politsei poole pöörduda politseijaoskonnas, telefoni või e-kirja teel või läbi veebikonstaabli Facebookis. Veebikonstaablid pakuvad lastele ja täiskasvanutele lihtsat juurdepääsu teabele ja politseiametniku nõuannetele. Lapsed kasutavad seda ühendusevõtmise võimalust aktiivselt mitmete küsimustega seoses, sealhulgas kehalise karistamise ja vägivallega seonduv. Politseil on olnud ka positiivseid kogemusi otse lastega suhtlemisel, näiteks laagrites, kus lapsed õpivad enesekaitseoskusi, ning koolides, kus osaletakse teadlikkuse suurendamise kampaaniates.

4.5.5 RELIGIOOSSED, SPIRITUAALSED

JÄRJELDUSLIKUD RÜHMITUSED

Religioosete, spirituaalsete ja usupõhiste rühmituste haardeulatus ja tõsiseltvõetavus on nende toetajaskonna hulgas tohtu ning sellised rühmitused võivad mängida olulist rolli, pannes kogukonnad mõtisklema usu ja tõekspidamiste üle seoses lastevastase vägivallega. Läbi teadlikkuse suurendamise, koolituse ja arutelu saavad nad jõuliselt väljendada seisukohta, et lastele kahjulikud tavad ja praktikad peavad lõppema. Nimetatud rühmitused saavad oma kogukondi toetada ka käitumiste muutmisel ja positiivsete alternatiivide leidmisel. Lisaks on neil rühmitustel võimalik pakkuda turvalist keskkonda, kus täiskasvanud ja lapsed saavad arutada oma kogemusi ning otsida nõu ja tuge nii üksikisikuna

NÄITED

Poola kogemus näitab, et preestritel võib olla tugev mõju vägivaltatute vanemlusstrateegiade edendamisel oma kogudustes. Preestritel on palju võimalusi võtta avalikult sõna seoses perekonnas vägivalda ennetamisega ja laste kehalise karistamise keelustamisega, tõsta lapsevanemate tundlikkust ja edendada vägivaltatut lapsepõlve. Nimetatud teemasid on võimalik käsitleda koolides, noorsootöös, kogukonnakeskustes ja ühiskondlike tegevuste raames, perenõustamistel, koguduse liikmetega läbi viidavates isiklikes vestlustes ja kirikus teenistuse ajal.⁴⁴

Rootsi kirik teeb tööd laste ja peredega mitmel erineval viisil. Enamikes kogudustes pakutakse lapsevanematele ja üksikisikutele nõustamist ning suuremates kogudustes on tavaliselt olemas perenõustamisvõrgustikud. Paljud pakuvad avatud ruumi, kus omavahel saavad tutvuda lapsepuhkusel viibivad vastsed vanemad. Kogudused töötavad ka laste ja noorterühmitustega, kus noortele pakutakse ruumi ja võimalust arutada nende elu mõjutavate teemade, sealhulgas vägivalda, üle. Kirikud pakuvad ka neutraalset ruumi lapsevanematele nõu küsimiseks.

Ka usulistel rühmitustel on hea positsioon, astumaks teoloogilisse arutellu teiste usurühmitustega, mis kiidavad vägivalda heaks, ning vaidlustamaks pühakirjatõlgendusi, mida kasutatakse kehalise karistamise õigustamiseks. Kogu maailmas on kirikud ja usurühmitused võtnud meetmeid, et teha avalikke avaldusi ja toetada seadusandlust kehalise karistamise keelustamiseks. Uskudevaheline koostöö on olnud ja on jätkuvalt ülioluline, demonstreerimaks ühtsust ja andmaks edasi jõulist sõnumit usklikule

41 Irina Golikova, Sillamäe Lastekaitse Ühing, Activities and services of Sillamäe child protection association: Putting effort on psychological help and preventing violence (Sillamäe Lastekaitse Ühingu tegevused ja teenused: psühholoogilise abi ja vägivalda ennetuse meetmed), National Consultation Estonia (Eesti riiklik konsultatsioon), Narva, 16.11.2017

42 Non-violent childhoods: Moving on from corporal punishment in the Baltic Sea Region, National Consultation Report Estonia (Vägivaldalu lapsepõlv: liikudes kehalise karistamise juurest edasi Läänemere piirkonnas, Eesti riikliku konsultatsiooni aruanne) (2017)

43 Non-violent childhoods: Moving on from corporal punishment in the Baltic Sea Region, National Consultation Report Finland (Vägivaldalu lapsepõlv: liikudes kehalise karistamise juurest edasi Läänemere piirkonnas, Soome riikliku konsultatsiooni aruanne) (2017)

44 Non-violent childhoods: Moving on from corporal punishment in the Baltic Sea Region: National Consultation report Poland (Vägivaldalu lapsepõlv: liikudes kehalise karistamise juurest edasi Läänemere piirkonnas, Poola riikliku konsultatsiooni aruanne) (2017)

toetajaskonnale kogu maailmas.⁴⁵

4.5.6 MEEDIA

Meedia võib olla oluline ja mõjuvõimas partner avalikkusele teabe andmisel seoses kehalise karistamise keelustamise, vägivalda levimuse ja mõjuga, laste õigustega ja vägivalda alternatiividega. Teadlik ja kriitiline avalik arutelu on abiks üldsuse teadlikkuse, ühiskondliku üksmeele ja asjaomasele keelule toetuse loomisel. Sensatsioon otsivas kajastamises seevastu jäetakse sageli kasutamata võimalused luua teadlikkust, anda avalikkusele teadmisi lastevastase vägivalda kohta ja edendada positiivset vanemlust. Eetilised ja ametialased standardid – sealhulgas konfidentsiaalsusest ja privaatsusest kinnipidamine – on selles vallas meediakajastuse juures keske tähtsusega ning aitavad vältida negatiivseid tagajärgi allikatele, kes mingis kajastuses olid algatajad, panustajad või kajastatavad. Eetilise meediakajastuse ja teadlikkuse juhised on abiks nii ajakirjanikele kui ka teabeedastajatele asjakohaste põhimõtete ja vastutuse kehtestamisel, vältimaks ärakasutamist ja kõrvaldamaks ohud lastele.⁴⁶ Abiks on ka see, kui vägivalda kajastajad mõistavad täiel määral asjasepuutuvaid küsimusi ja nende tundlikkust.

NÄITED

Lätis tegeleb meedia teadlikkuse suurendamise, teabe levitamise ja avalike aruteludega, et julgustada kehalist karistamist ennetavaid meetmeid, sealhulgas positiivne vanemlus ja positiivsed õpetamisstrateegiad. Konkreetsete juhtumite kajastamine võib mõnikord valgustada spetsiifilisi murepunkte ning olla võimsaks tegevusajendiks laste kui indiviidide vägivalda eest kaitsmisel. Siiski, kuna avalikustamisega on seotud potentsiaalne risk, siis eelistatakse tugevalt juhtumite anonüümset, faktipõhist kajastamist, millega kaasneb hinnanguvaba analüüs. Mõned ajakirjanikud teevad ka tihedat koostööd kodanikuühiskonna ja ekspertidega, kes annavad neile teavet ja nõu.

Poolas kohtub laste ombudsman regulaarselt lapsi puudutavate lugude kajastamisele spetsialiseerunud ajakirjanikega. Need konsultatsioonid ja juhtumeid uurinud ajakirjanike spetsiifilised teadmised on aluseks ombudsmani poliitikaanalüüsile ning võivad mõjutada soovitude väljatöötamist ja edendamistööd lapsi puudutavate riiklike seaduste tõhusama rakendamise suunal.⁴⁷

4.5.7 ABILIINID

Laste abiliinid võivad mängida olulist rolli teabe levitamisel ning lastele vägivaldlast rääkimise ja nõu saamise võimaluse andmisel. Abiliinid on eriti edukad,

kui on mitmeid kanaleid, mille kaudu lapsed saavad liiniga ühendust võtta, sealhulgas telefon, e-post, Skype, Facebook Messenger ja teised mobiilsed vestlusrakendused. Paljudes riikides on laste abiliinid teinud kampaaniaid, et suurendada teadlikkust laste õigustest, õigusest olla kaitstud vägivalda eest ja paikadest, kust lapsed abi saavad. Abiliinid panustavad ka oluliselt, kogudes lastelt süstemaatilisi andmeid, statistikat ja kvalitatiivseid teateid, mis võivad olla aluseks uute vahendite, juhendite, poliitike ja menetluste loomisel. Näiteks Soome laste abiliin on koostöös laste ombudsmaniga toetanud konkreetsete juhiste väljatöötamist seoses sellega, kuidas lastega suhtluse astuda ja neid kuulata.⁴⁸

4.5.8 VALITSUSTEVAAHELISED ORGANISATSIOONID

Rahvusvahelised ja piirkondlikud valitsustevahelised organisatsioonid võivad mängida olulist rolli riigis teadlikkuse suurendamisel ja kampaaniate toetamisel, toetades teadusuuringuid, andes kampaaniamaterjale ja mobiliseerides riikliku tasandi tegevuse tarbeks piiriüleseid partnerlused ja poliitilise toe.

NÄITED

Näiteks UNICEF-ilt tuleb suur hulk teadustööd ja juhiseid selles osas, kuidas töötada välja laste õigustest lähtuvaid kampaaniaid. Maailma Terviseorganisatsioon WHO keskendub jõuliselt lastevastase vägivalda ja kehalise karistamise lõpetamisele; muuhulgas avaldati INSPIRE aruanne, mis sisaldab tõenduspõhiseid strateegiaid lastevastase vägivalda vastu astumiseks. ÜRO peasekretäri lastevastase vägivalda eriesindaja tegutseb mõjuvõimsa muutuste esilekutsujana, mobiliseerides tegevused ja poliitilise toe.

EUROOPA NÕUKOGU

Piirkondlikul tasandil on Euroopa Nõukogu täitnud muljetavaldavalt rolli, edendades Euroopas laste õigusi – sealhulgas laste õigus olla vaba vägivaldast – läbi „Tõsta käsi“ (Raise your hand) kampaania. Kõigi 47 liikmesriigi parlamendi esindajaid ühendav Euroopa Nõukogu Parlamentaarne Assamblee on vastu võtnud soovitusel, milles kutsutakse Euroopat üles saama „kehalise karistamise vabaks tsooniks“. Euroopa sotsiaalsete õiguste komitee on leidnud, et kui Euroopa sotsiaalharta ja muudetud sotsiaalharta osalisriik ei keelusta kehalist karistamist, siis rikub ta eelnimetatud hartat. Viimastel aastatel on Euroopa Inimõiguste Kohus mitmes otsuses laste kehalise karistamise kasutamise hukka mõistnud.⁴⁹

EUROOPA LIIT

45 Chris Dodd (2018) 'Engaging with faith-based communities – campaigning for non-violent childhoods' (Usupõhiste kogukondadega suhtlemine - vägivaldalu lapsepõlve eest seismine), Presentation at Non-violent childhoods: Consultation with stakeholders in Expert Meeting, (Ettekanne "Vägivaldalu lapsepõlv" raames: sidusrühmadega konsulteerimine ekspertkohtumisel), Varssavi, 13–14.03.2018

46 Vt. nt. International Federation of Journalists (Rahvusvaheline Ajakirjanike Liit), 'Putting Children in the Right. Guidelines for Journalists and Media Professionals (Laste õiguste jaluleseedmine. Juhised ajakirjanikele ja meediaprofessionaalidele) (2002)

47 Non-violent childhoods: Moving on from corporal punishment in the Baltic Sea Region: National Consultation report Poland (Vägivaldalu lapsepõlv: liikudes kehalise karistamise juurest edasi Läänemere piirkonnas, Poola riikliku konsultatsiooni aruanne) (2017)

48 Non-violent childhoods: Moving on from corporal punishment in the Baltic Sea Region, National Consultation Report Finland (Vägivaldalu lapsepõlv: liikudes kehalise karistamise juurest edasi Läänemere piirkonnas, Soome riikliku konsultatsiooni aruanne) (2017) lk. 31

49 Vt. eriti Tyrer v. UK, 1978; Campbell and Cosans v. UK, 1982; Costello-Roberts v. UK, 1993; A v. UK, 1998

Euroopa Liit (EL) on samuti oluliselt panustanud kehalise karistamise kasutamise lõpetamiseks. Näiteks on Euroopa Parlament andnud välja poliitilisi avaldusi, milles toetatakse laste kehalise karistamise kaotamist ning EL on eraldanud ulatuslikke rahalisi vahendeid Euroopas kehalise karistamise kasutamise lõpetamise projektidele.

LÄÄNEMEREMAAD NÕUKOGU

Läänemeremaade Nõukogul on aktiivne roll kehalise karistamise kasutamise seaduskeelu toetamisel ning meeletatuse ja avaliku arvamuse muutmisel Läänemere piirkonnas ja kaugemalgi. Programm „Vägivallatu lapsepõlv“ on näide sellest, kuidas piirkondlik organisatsioon saab olla toeks ja piiriüleseks koostööarendajaks ühise eesmärgi nimel.⁵⁰

PARTNERLUSED

Lisaks toob ülemaailmne partnerlus lastevastase vägivalla lõpetamiseks (Global Partnership to End Violence against Children) kokku valitsuspõhised, valitsusvälised ja erasektori osalejad, et kiirendada lastevastase vägivalla vastaseid tegevusi, sealhulgas teadlikkuse suurendamine kestliku arengu eesmärgist 16.2 (Sustainable Development Goal 16.2) ning muudest lastevastase vägivalla lõpetamise sihtmärkidest.⁵¹ Partnerlusstrateegia on alustalaks riikidele, mis soovivad lastevastase vägivalla lõpetamise tegevusi kiirendada.⁵²

4.5.9 ERASEKTOR

Erasektori kaasatus on osutunud viljakaks mitmes laste õigustega seotud kampaanias tänu tohutule rahalisele jõule ja haardeulatusele. On mitmeid viise, kuidas ettevõtted saavad kaasa lüüa näiteks läbi kampaaniate, töötades välja teabeedastuskanaleid ja -materjali ning toetades oma töötajate vägivallatute vanemlusstrateegiate alast koolitust.⁵³ The Body Shop'i kampaania „Lõpeta vägivald kodus“ (Stop violence in the Home), mis viidi ellu koostöös kodanikuühiskonna organisatsioonidega, on üks näide kampaaniast, mis oli tõhus nii ulatuse kui ka mõju poolest. The Body Shop on toetanud ka UNICEF-i teadusuuringuid sellest, kuidas vägivald mõjutab lapsi kodus.

On ka näiteid sellest, kuidas tooteid on kasutatud lastevastase vägivalla lõpetamise lühisõnumite laialdaseks levitamiseks. Üks näide on „Päästke lapsed“ (Save the Children) kampaania, mille raames pandi kehalise karistamise vastased lühisõnumid plätudele, mida siis kogukondades laialdaselt välja jagati. See kampaania oli lastega läbi viidud konsultatsiooni tulemus, kus tuli välja, et vanemad kasutasid sageli oma jalanõusid laste löömiseks.

4.5.10 TEADUSUURIJAD, ÜLIKOOID JA MÕTTEKOJAD

Teadusuurijad, ülikoolid ja mõttekojad saavad anda hindamatuid siseteadmisi näiteks kehalise karistamise kontekstianalüüsi, andmete ning levimuse ja mõju uuringute kohta, vägivallavastaste algatuste mõju tõendus põhise hindamise ning vägivallaga võitlemise uuenduslike lahenduste kohta. Paljudes riikides on uuringutulemused ja andmed lapse arengust, vägivalla mõjust lastele ja vägivalla põlvkonniti edasiandmisest mänginud määravat rolli teadlikkuse suurendamise tegevuste, avaliku arutelu ning lapsevanematele ja professionaalidele pakutava toe lähtealusena. Kehalise karistamise keelustamist pooldavate argumentide toetuseks on saadud tõendeid hästituntud teadusuurijatelt, kes on pakkunud ka konkreetset teavet, andmeid ja lahendusi, et muuta avalikud kampaaniad teadmispõhiseks ja tõsiseltvõetavaks.

⁵⁰ www.childrenatrisk.eu/nonviolence/

⁵¹ <https://sustainabledevelopment.un.org/sdg16>

⁵² <http://www.end-violence.org/>

⁵³ Non-violent childhoods: Consultation with stakeholders in Expert Meeting (Vägivallatu lapsepõlv: sidusrühmadega konsulteerimine ekspertkohtumisel), Varssavi, 13–14.03.2018: "Working with the corporate sector on child rights" (Lapse õiguste alane koostöö ettevõttesektoriga), Henrik Holmquist; saadaval aadressil <http://www.childrenatrisk.eu/nonviolence/2018/03/14/expert-meeting-communication-and-campaigns-related-to-the-legal-prohibition-of-corporal-punishment/>

05

teadlikkuse suurendamine ja kampaaniakorraldus käitumusliku ja ühiskondliku muutuse saavutamiseks

Käitumuslik muutus ja ühiskondlik muutumine on keeruline ja pikaajaline protsess, kus on vaja erinevaid sekkumisi, mis on hoolikalt kavandatud, arvestades riikliku konteksti, sihtrühma ning võimalike partnerite ja vahenditega. Selliste lihtsate, atraktiivsete, õigeaegsete ja sotsiaalsete sekkumiste loomine, mis hõlmavad lapsi väljatöötamisse, rakendamisse ja hindamisse, võib maksimeerida tulemusi ja tagada kulutõhususe. Jälgimisest ja hindamisest õppimine on ülitähtis, määramaks kindlaks, kuidas edasised strateegiad, tegevused, partnerid ja kanalid peaksid maksimaalse mõju saavutamiseks olema kujundatud ja rakendatud.

Käitumuslik muutus ja ühiskondlik muutumine on sageli keerulised ja vahel tundlikud teemad. Teadlikkuse tõstmiseks ja teabeedastuseks on seetõttu vaja hoolikat kavandamist ning tähelepanu pööramist sellele, kuidas sõnumeid välja töötatakse ja edasi antakse, arvestades eelnevates peatükkides tutvustatud alustalade ja põhimõtetega.

Ühiskondliku ja käitumusliku muutumisega seotud teabeedastuses (social and behaviour change communication – SBCC) kasutatakse teabe edastamist, et muuta inimeste ja ühiskondade hoiakuid, norme ja käitumisi. Selles meetodis ühendatakse ja koordineeritakse sõnumite edastamist erinevates suhtluskanalites, et jõuda ühiskonna mitmete

tasanditeni nii, et üksikisikud ja kogukonnad saavad teavet neile tuntud ja usaldatavatest allikatest. SBCC mõju terviseedenduses on tõestatud. Meetodis asetub sihtrühmade osalemine olukorraanalüüsi ning algatuste väljatöötamise, rakendamise ja hindamise keskmesse.

5.1 KONTEKSTI MÕISTMINE

SBCC esimene samm on määratleda ja mõista asjaomast spetsiifilist probleemi ja selle aluseks olevat dünaamikat.⁵⁴ See hõlmab teatud praktika konteksti, dünaamika ja ajendite analüüsimist. Eeltoodu on abiks, tuvastamaks väljakutseid ja prioriteetrühmi, kes ja mis mõjutab hoiakuid ja käitumisi ning kes võivad olla võtmepartnerid. Eritähelepanu pööramine sihtrühma

54 Selles asruandes SBCC-le sätestatud sammud põhinevad menetlusel 'P Process', kuid ei kujuta endast selle menetluse kirjeldust ega ülevaadet. Üksikasjalikuma teabe saamiseks vt. https://www.thehealthcompass.org/sites/default/files/strengthening_tools/P%20Process%20Eng%20%26%20Fr.pdf

analüüsimisele võib olla abiks tõhusate ja teatud sihtrühmale sobivate tegevuste – sealhulgas sõnumite edastamine ning suhtluskanalid ja -materjalid – tuvastamisel, väljatöötamisel ja rakendamisel. Eeltoodu võib ka aidata tagada, et kampaanias järgitakse põhimõtet, et sihtrühma ei tohi kahjustada.

Sellise tegutsemise eesmärk on vältida oletamist või ennatlike järelduste tegemist ning selle asemel saavutada sügavam arusaam olemasolevatest võimalustest ja väljakutsetest, mida tuleb ära kasutada ja millega tuleb tegeleda. Selliste osalejate, sealhulgas sihtrühmade, kaasamine, kellel on kogemused ja teadmised seoses erinevate kontekstielementide, gruppide, hoiakute ja muude käitumisajenditega aitab tagada, et teave ja analüüs on kasulik ja asjakohane.

5.2 SEKKUMISE VÄLJATÖÖTAMINE

Kui piisav analüüs on teostatud, siis on aeg asuda algatusi välja töötama. SBCC hõlmab tavaliselt mitut erinevat tüüpi sekkumisi ja teabeedastuskanaleid, mis kaasavad erinevaid osalejaid, seda eriti mitmekesistes ühiskondades, kus erinevatele gruppidele võib vaja minna erinevaid lähenemisi. Eeltoodu võib hõlmata eestseismist, kogukonnapõhist ja riiklikku meediat, laiaulatuslikke avalikke kampaaniaid, nõustamist, positiivse vanemluse programme ning IKT-d (nagu sotsiaalmeedia ja eÕpe). Osalejad, kes tõenäolisemalt suudavad mõjutada vastavat sihtrühma, kohaldavad situatsioonianalüüsis saadud teadmisi nendega seotud kontekstis ja rollis ning töötavad välja teabeedastuse sihteesmärgid ja -meetmed, et sihtrühma veenda. Sihtrühma kutsutakse tegevustes osalema ning etendama olulist rolli programmi hindamisel.

SBCC põhineb teadmistel, teadusuuringutel ja andmetel, kuid sõltub ka loovideedest, mille abil leida tõhusaid teadmiste jagamise viise. Seoses tõhusa õppimise ja teadlikkuse suurendamisega on mitmeid meetodeid ja lähenemisi, mille eesmärk on julgustada teatud käitumist. Peamiste põhimõtete kohaselt muuhulgas peaksid õppimismeetodid olema kohandatud sellele, kuidas inimesed soovivad õppida, õppimismeetodid peaksid olema meeldejäädavad, huvitekitavad ja põnevad.⁵⁵ Jutuvestmistegevustes osalemine on üks näide sellest, kuidas muuta õppimine lastele meeldejäädavaks, huvitekitavaks ja põnevaks.

5.2.1 EASY AND ATTRACTIVE INITIATIVES

EAST meetodi puhul kohaldatakse algatustele, millega soovitakse mõjutada käitumist, nelja juhtpõhimõtet: lihtne (Easy), huvitekitav (Attractive), sotsiaalne (Social) ja õigeaegne (Timely).⁵⁶ See raamistik töötati välja, et aidata poliitikakujundajatel ja praktikutel arendada tõhusaid käitumuslikke lähenemisi ning see võib tulla kasuks teadlikkuse suurendamise ja kampaaniategevuste väljatöötamisel ja kavandamisel. EAST meetodiga propageeritakse lihtsaid sõnumeid,

mida on kerge mõista, ning antakse selgeid ja spetsiifilisi soovitusi tegutsemiseks. Teabeedastuse huvitekitavaks muutmine võib hõlmata tähelepanu tõmbavate elementide tuvastamist ja kohaldamist, sealhulgas piltide, värvide, stiilide jne. kasutamist. Siin on näiteks Läti kampaania, kus kasutati pilti sugupuust, mis oli rihmadest köidetud – nii visualiseeriti jõuline sõnum, et vägivalda antakse edasi põlvkonnalt põlvkonnale.

5.2.2 ÜHISKONDLIKUD ALGATUSED

Algatuste ühiskondlikuks muutmine võib seisneda selles, et näidata, et enamus inimesi või inimesed, kes suudavad mõjutada teatud isikut või rühma kas toetavad või praktiseerivad soovitud käitumist. Hõlmatud võib olla ka kogukondade ja võrgustike mobiliseerimine, et innustada käitumise laienemist kaaslaselt kaaslasele (peer-to-peer), näiteks usupõhiste rühmituste või noorteorganisatsioonide kaudu. Teatud kontekstides on mõjuvõimas kuulsuste, hästituntud professionaalide ja poliitikute kaasamine saadikute ja eestkõnelejatena, kes näitavad avalikult üles toetust asjaomasele üritusele. Rootsisis on mitmed erinevad professionaalide rühmad ja üksikisikud nagu hästituntud sotsiaaltöötajad ja arstid ning ka poliitikud aidanud mõjutada avalikku arvamust, näidates üles oma toetust ja jagades teadmisi avalikult.⁵⁷

5.2.3 ÕIGEAEKSED ALGATUSED

Õigeaegne algatus innustab inimesi toetama või praktiseerima soovitud käitumist ajal, mil nad on kõige tõenäolisemalt vastuvõtlikud, näiteks tähtsate elusündmuste – nagu lapsevanemaks saamine – ajal. Otsustavatel hetkedel aitab see inimestel mõista ja planeerida, kuidas nende kavatsused tegelikeks käitumisteks muutuvad. Näiteks võivad teenuseosutajad – sealhulgas vastsetele vanematele sünnituseelsete ja -järgsete teenuste osutajad – mängida olulist rolli vanemate teadlikkuse suurendamisel seoses vägivalda mõjuga ja vägivaldsete vanemlusstrateegiatega ajahetkel, mil vanemad on tõenäolisemalt nõuannetele ja teadmistele vastuvõtlikumad.

5.2.4 SIHTRÜHMA KAASAMINE

Kohased ja sobivad teabeedastustooted võivad sihtrühma liigutada, hoiakuid muuta ja olla aluseks muutusele käitumises. Näiteks mõjuvate piltide ja sõnumite kasutamine kampaaniamaterjalides või veenev koolitusraamistik ja -materjal vägivalda mõjust laste tervisele ja vägivaldsetest vanemlusmeetoditest võib osutada käitumiste muutmisel oluliseks. On oluline mõista ja hinnata võimalusi ja riske, mida mingi konkreetne teabeedastusvahend võib tekitada, et olla valmis negatiivse mõju leevendamiseks tegutsema. Näiteks võivad sotsiaalmeediapõhised kampaaniad kutsuda esile mittetoetajate vastulöögi, mis võib viia

⁵⁵ Vt. nt. Mindspace <https://www.mindspace.net>

⁵⁶ <http://www.behaviouralinsights.co.uk/reports/behavioural-insights-team-publishes-east-a-new-framework-for-applying-behavioural-insights/>

⁵⁷ Staffan Janson, Karlstadi ja Uppsala ülikoolid, Rootsis. (ettekanne "Vägivaldlastu lapsepõlv" avakoosolekul), Stockholm, 07.02.2017

moondunud sõnumivahetuse ja kasutute avalike aruteludeni. Sihtrühma ja laste kaasamisega võib saada kasulikke nõuandeid sobivate teabeedastuskanalite, sõnumite ja materjalide väljatöötamiseks. See on ka kasulik vahend hindamises ja analüüsis. Kui see on kohane, siis võib sihtrühma ka mobiliseerida tegevuste rakendamisel.

Eestis toimunud konsultatsiooni ajal andsid noored osalejad mitmeid soovitusi selles osas, kuidas üles ehitada tõhusat teabeedastust kehalise karistamise kasutamise vastu. Kehalise karistamisega seotud teabeedastamises soovitati tungivalt kasutada sotsiaalreklaame. Pakuti välja, et lühivideo võiks otsekohe noore sihtrühma tähelepanu köita, pannes nad teema üle mõtisklema. Arvati, et sellised lühikesed reklaamvideod YouTube'is, mida ei saa vahele jätta, oleks heaks alguspunktiks, kuidas jõuda noorteni Internetis. Võrdlusena peeti plakatite kasutamist vähemmõjusaks, kuid võimalikult siiski tõhusaks, kui need on välja pandud paikades, kus lapsed ja vanemad neid igapäevaselt näevad, näiteks bussipeatustes.

Pakuti, et teabeedastus peaks olema mõeldud ka lapsevanematele ning neile tuleks anda nõu kehalise karistamise alternatiivide osas. Arvati, et vanemad tuleks panna mõistma, mis tunne on lastel, kui neile kohaldatakse vägivalda, eriti hirm, mida lapsed tunneksid kodus viibimise ees. Pandi ette, et sõnumit, mille kohaselt kehaline karistamine on üks vägivalda vorme, tuleks jõuliselt levitada. Noored arvasid, et oleks vastuvõetav näidata vanematepoolset vägivalda laste vastu, tingimusel et sellised stseenid peegeldavad tegelikkust ja lapse vaatenurki. Avaldati arvamust, et edukas kehalise karistamise vastane kampaania peaks toimima jõulise äratusena, mis näitab täpselt ära, kuidas vägivald lapsi kahjustab. Noored rõhutasid ka vajadust teavitada lapsi sellest, kuidas abi saada sotsiaaltöötajalt või muult tugisõbralt, ning julgustada neid vägivallast rääkima. Oluline sõnum oli see, et on ülitähtis luua empaatiakultuur ning innustada inimesi üksteist aitama, kui keegi abi vajab.⁵⁸

5.3 TESTIMINE, ÕPPIMINE JA KOHANDAMINE

Jälgimine ja hindamine on üliolulised, mõistmaks, kas teadlikkuse suurendamise algatus või teabeedastuskampaania on avaldanud soovitud mõju sihtrühma teadmistele, hoiakutele ja käitumistele ning kas on tekitatud positiivne muutus laste ja vanemate jaoks.⁵⁹

Saadakse olulised õppetunnid selles osas, kuidas tulevasi strateegiaid, tegevusi, partnereid ja kanaleid tuleks kavandada ja kasutada, et mõju maksimeerida. Võib saada olulist teavet selle kohta, kuidas edu suurendada, kas ja kuidas on võimalik korrata saavutatud positiivset mõju teiste sihtrühmadega ning

millised valdkonnad, meetodid ja materjalid tuleks üle vaadata ja parendada.

Jälgimine ja hindamine jäetakse kavandamisprotsessis sageli kahe silma vahele. Tagamaks, et need tõesti ellu viiakse, on oluline rollid, kohustused, strateegiad, meetodid ja vahendid kavandada ja edunäitajad tuvastada juba kavandamisfaasis. Indikaatorid võivad aidata esile tuua olulised tulemused:

- Valiidne – kas näitaja mõõdab seda, mida on mõeldud mõõtma?
- Usaldusväärne – kas näitaja annab sarnaseid tulemusi teistes kontekstides kasutamisel?
- Spetsiifiline – kas näitaja mõõdab ühtainsat teemat või väljakutset?
- Tundlik – kas näitaja peegeldab muutusi uuritavas?
- Operatsioonaalne – kas näitaja on mõõdetav või kvantifitseeritav väljatöötatud ja testitud määratluste ja võrdlusstandarditega?

Sihtrühma kaasamine jälgimisse ja hindamisse võib anda sellist teavet ja vaatenurki, mida muidu ei oleks märganud. Sihtrühma, sealhulgas lapsi, tuleks julgustada andma tagasisidet ja algatusi hindama ning neile tuleks selleks anda võimalused.

⁵⁸ Non-violent childhoods: Moving on from corporal punishment in the Baltic Sea Region, National Consultation Report Estonia (Vägivallatu lapsepõlv: liikudes kehalise karistamise juurest edasi Läänemere piirkonnas, Eesti riikliku konsultatsiooni aruanne) (2017)
⁵⁹ Vt. nt. <https://www.k4health.org/sites/default/files/BCCTools.pdf>, <https://ccp.jhu.edu/social-behavior-change-communication/> and <https://sbccimplementationkits.org/lessons/task-7-monitoring-and-evaluation/>

Vägivallatu lapsepõlv

Programmi „Vägivallatu lapsepõlv“ eesmärk on edendada laste kehalise karistamise keelu täieulatuslikku rakendamist Läänemere piirkonnas läbi koostöölise, paljusid sidusrühmi hõlmava planeerimise ja tegevuse. Programmi juhib Läänemeremaade Nõukogu ning kaasrahastab Euroopa Komisjon. www.childrenatrisk.eu/nonviolence

---

Läänemeremaade Nõukogu

1992. aastal asutatud Läänemeremaade Nõukogu (LMN) on regionaalset valitsustevahelist koostööd ja dialoogi võimaldav poliitiline foorum. LMN osalisriigid on Taani, Eesti, Soome, Saksamaa, Island, Läti, Leedu, Norra, Poola, Venemaa ja Rootsi ning Euroopa Komisjon. LMN tegutseb oma võrgustike ja ekspertrühmade kaudu. 1998. aastal alustas LMN tööd ÜRO lapse õiguste konventsiooni rakendamiseks. LMN riskilaste ekspertrühm (CBSS Expert Group on Children at Risk) suhtleb riiklike, piirkondlike ja rahvusvaheliste sidusrühmadega, et lõpetada kuritarvitamine, ärakasutamine, inimkaubandus ja kõik laste vastu suunatud vägivalda vormid. www.cbss.org

---

Piirkondlik algatus ja partnerlus

Programmi „Vägivallatu lapsepõlv“ viiakse läbi partnerluses Eesti, Soome, Läti ja Rootsi ministereeriumidega ning Poola laste õiguste ombudsmaniga. Lisaks on ekspertkoosolekutel osalenud ning panustanud programmi ja juhendaruannetesse valitsusministereeriumide, riiklike parlamentide, laste ombudsmani, akadeemiliste ringkondade ja organisatsioonide esindajad, samuti lapsed enamikest Läänemere piirkonna riikidest. Osalenud on ka eksperdid teistest Euroopa riikidest ja asutustest.

Igasuguse laste kehalise karistamise lõpetamise ülemaailmne algatus

Igasuguse laste kehalise karistamise lõpetamise ülemaailmne algatuse raames tehakse koostööd valitsuste ja valitsusväliste organisatsioonidega, et saavutada ülemaailmne laste kehalise karistamise keelustamine ja kaotamine. Algatus on programmi „Vägivallatu lapsepõlv“ rahvusvaheline partner. www.endcorporalpunishment.org

---

Juhendaruanded

Sammsammulised juhised

lapse õiguste konventsiooni rakendamiseks, et lõpetada kehalise karistamise kasutamine

---

Vägivallatu lapsepõlve tagamine –

juhised kehalise karistamise keelu rakendamiseks kodus keskkonnas

---

Vanemus vägivallatu lapsepõlve heaks –

positiivne vanemus kehalise karistamise kasutamise lõpetamiseks

---

Vägivallatut lapsepõlve toetavate ühiskondade rajamine – teadlikkuse suurendamise kampaaniad kehalise karistamise kasutamise lõpetamiseks

---

Teenuseosutajad vägivallatu lapsepõlve eestseisjatena – teenuste osutamine lastele ja vanematele kehalise karistamise kasutamise lõpetamiseks

---

Vägivallatu lapsepõlve heaks tehtud edusammude jälgimine – hoiakute ja käitumise muutuste mõõtmine kehalise karistamise kasutamise lõpetamiseks

---

Programmi „Vägivallatu lapsepõlv“ juhib
Läänemeremaade Nõukogu partnerluses alljärgnevatega:

Sotsiaalministeerium, Eesti
Sotsiaal- ja tervishoiuministeerium, Soome
Hoolekandeministeerium, Läti
Laste õiguste ombudsman, Poola
Tervishoiu- ja sotsiaalministeerium, Rootsi
Igasuguse laste kehalise karistamise lõpetamise ülemaailmne algatus

Lisateave programmi „Vägivallatu lapsepõlv“ kohta, sealhulgas selle juhendaruanded ja kampaania on saadaval aadressil www.childrenatrisk.eu/nonviolence

Projekti kaastrahastab Euroopa Liit õiguste, võrdõiguslikkuse ja kodakondsuse programmi 2014-2020 raames. See trükk peegeldab vaid selle autorite vaateid ning Euroopa Komisjoni ei saa pidada vastutavaks ühegi siinsisaldava teabe kasutuse eest.

GLOBAL INITIATIVE TO
**End All Corporal
Punishment of Children**